Alfonz Kukovec-Uroš:

KRONIKA

radiotelegrafske šole glavnega štaba NOV in POS

Ljubljana 1968

Interna publikacija sekcije vezistov

Ob zbiranju gradiva za knjigo "Zveza v NOV in POS" smo našli tudi "Kroniko radiotelegrafske šole", ki jo je napisal v času vojne in dokončal takoj po osvoboditvi njen ustanovitelj, starešina in pravi mentor, pok. tov. Alfonz Kukovec - Uroš.

Prve skromne tečaje za radiotelegrafiste je organiziral in vodil 1941 l. še v Ljubljani, od poletja 1943 dalje pa so se tečaji vršili na osvobojenem ozemlju, vrstili so se neprekinjeno eden za drugim, postajali so vse številčnejši, obširnejši in temeljitejši in so se vključili v oficirsko šolo pri Gl. štabu NOV in POS kot njen dokaj samostojen del. Zadnji tečaji so se končali v osvobojeni Ljubljani.

V teh tečajih se je izšolalo za radiotelegrafiste več sto gojencev, ki so prevzeli nase vso odgovorno nalogo radijske povezave vseh enot NOV in POS in razen tega zadovoljili vse potrebe te službe izven operativne vojske. V zadnjem letu vojne je na ozemlju Slovenije delovalo okrog 150 naših radijskih postaj, vsaka je imela najmanj po dva, mnoge po več telegrafistov. Brez take šole, kot jo je organiziral tov. Uroš, ne bi bil mogoč uspeh, ki ga lahko štejemo med najpomembnejše dosežke našega (in ne le našega) narodno - osvobodilnega gibanja.

Kronika se vsebinsko odlikuje po svoji celovitosti in natančnosti in jo objavljamo brez vsakih sprememb. Namenoma smo ohranili tudi za avtorja značilen slog, čeprav ni vedno v skladu z jezikovnimi pravili, saj bo prav ta slog njegovim nekdanjim učencem priklical v spomin njegovo originalno, lahko bi rekli markantno pojavo.

To brošurico izdajamo kot prvo interno publikacijo sekcije vezistov ob 25-letnici ustanovitve radiotelegrafske šole in v spomin na njenega ustanovitelja in starešino, pok. tov. Alfonza Kukovca - Uroša.

Ljubljana, decembra 1968.

Že v prvih dneh vdora fašističnih krvnikov je z ustanovitvijo OF nastopila nujna potreba po povezavi od okupatorja razkosanega slovenskega ozemlja, ter povezava ločeno nastajajočih enot osvobodilne fronte. Potreba po sigurni zvezi, ki naj poveže italjanski, nemški in madjarski del razkosane Slovenije, pa je postala absolutna nujnost ob poku prve partizanske puške. Edina zveza, ki je omogočala premostitev vseh sovražnih preprek, državnih mej, žičnih ovir, minskih polj in bi kljubovala tudi vsem nakanam fašističnih krvolokov je bila brezžična zveza. To dejstvo je vodstvo OF spoznalo že takoj ob začetku, ni pa bilo mogoče to zamisel uresničiti, ker nam je primanjkovalo radio postaj, še bolj kot teh pa izurjenih telegrafistov. Brez oklevanja in brez plodnega razmišljanja se je pristopilo k delu, da si zgradimo in vzgojimo potrebna sredstva in kadre, ki bodo odločno, kot nujni člen celotne organizacije, posegli v borbo, ter vzpostavili in požrtvovalno vzdrževali zvezo.

Te nujnosti so bile gonilna sila. Izdelovati smo začeli radio postaje ter vežbati potrebne telegrafiste že v avgustu 1941. Prvi tečaj je bil osnovan v Ljubljani, ki nam je, čeprav v osrčju okupatorske vojne, nudil največ možnosti uspešnega dela cilju naše naloge. Pri temu so sodelovali načelu s pok. tov. Tonetom Tomšičem, narodnim herojem, še tov. Milko Goršič, ing. Miloš Brelih, ing. Luzner in Kukovec A.-Uroš.

Vzporedno s poukom radiotelegrafistov so tudi tehniki začeli z zbiranjem materjala in organizacijo dela, ki bi nam dala radiopostaje, odgovarjajoče zahtevam naše gverilske borbe in potrebam konsperativnosti obveščevalnih in zveznih točk. Že takrat smo se zavedali, da mora le skupno delo dati pogoje za rešitev nalog, ki smo si jih nadeli, tako so se vsi tovariši s požrtvovalnostjo in ljubeznijo lotili dela. Kot smo že omenili se je prvi tečaj z a radiotelegrafiste začel nekako koncem avgusta 1941. Da si je zavaroval obstoj, se je moral stalno boriti za potrebne prostore in za takrat malenkostna pa tako važna sredstva za pouk.

Velike težkoče pa so bile tudi s strokovnjaki, ki jih je po zaslugi predaprilske gnile Jugoslavije bilo le zelo malo, in še ti premalo politično zanesljivi. Vse to pa je premagala skrajna disciplina in požrtvovalnost maloštevilnih sodelujočih tovarišev. Prvi tečaj je bil sestavljen iz petih mladih požrtvovalnih aktivistk OF. Pouk v tem tečaju je bil zelo primitiven in namenjen le priučenju sprejemanja Morsejevih znakov. V stalni borbi s primanjkljivimi brenčači, tipkami, slušalka-

mi itd. je pouk napredoval zelo počasi. Poučevale se se le najpotrebnejše prometne kratice in pravila radio prometa, ter osnove elektro in radiotehnike, v kolikor je to pač bilo mogoče brez vseh sredstev za praktično vežbanje. O pouku uporabljanja radio postaje pač ni v takratnih razmerah moglo biti nikakega govora. Pri takih učnih pogojih je bila resnično potrebna skrajna pridnost in požrtvovalnost za pridobitev zadostnega znanja, za vzdrževanje radio prometa in upravljanja postaje.

Okupator opozorjen po narodnih izdajalcih je pričel opazovati in zasledovati naše gibanje in shajanje raznih skupin. Posebno težko stališče smo imeli zaradi glasnosti naših vaj z brenčačem. Za pouk smo uporabljali prostore v raznih privatnih stanovanjih, katere smo radi nevzdržnih razmer skoraj vsak dan menjali, ker nam je okupator bil vedno za petami. Poučevali smo v Tivoliju, nadaljevali v podstrešnih in kletnih prostorih raznih stavb, celo v ljubljanski tehniški fakulteti v centru Ljubljane in na periferiji mesta. Pouk je zaradi motenj in neprestanih zalezovanj zelo t r p e l , ker nam je iskanje prostorov po mestu vzelo silno mnogo dragocenega in skopo odmerjenega časa, tako, da nam je za pouk sam ostalo le ena do dve uri dnevno in še to neredno. Ker so bile gojenke prvega tečaja istočasno tudi aktivistke OF, so bile poleg radio pouka zaposlene tudi s političnim delom na terenu. Radi tako kritičnih razmer je znanje zelo počasi napredovalo. Da smo nadoknadili izgubljeni čas, in da pospešimo pouk, so gojenke nosile tipko in brenčač domov, kjer so lahko vadile tipkanje. Zelo smo morali biti pozorni pri pouku zaradi glasnosti brenčača, tako da mnogokrat niti gostitelj ni vedel zakaj vedrimo pod njegovo streho.

-Ta prvi tečaj je bil sestavljen le iz tovarišic, brez vsakršnega znanja elektrotehnike, kar jim je zelo otežkočalo pridobitev potrebnega radiotehničnega znanja. Radi tega se je začetkom septembra 1941. začel drugi tečaj, katerega je posečalo 6 študentov elektrotehnike. V tem pravcu se je delo nadaljevalo. Težkoče pa so se radi vedno večje budnosti okupatorja stopnjevale z dneva v dan, nevarnost se je povečavala.

Iz prvega tečaja so bile pri raznih akcijah okupatorja aretirane tri tovarišice. Ta izguba nas ni plašila pri našem nadaljnem delu, temveč spodbujala še k intenzivnejšemu in budnejšemu delu. Oba tečaja je organiziral in vodil tov. Uroš. Pod njegovim vodstvom so najspretnejši vežbali in vodili svojo lastno skupino. Le na ta način smo lahko napredovali, ker so se vadile istočasno skupine v središču Ljubljane in v najoddaljenejših predmestjih. Tako ločenega dela ne bi zmogla ena sama oseba. Potrebna je postala taka delitev že iz razlogov konsperativnosti.

Sadovi našega trdega in težkega dela so se pokazali že v zimi 1941. - 1942., ko je zapustil prvi radiotelegrafist Ljubljano in se podal z od naših tehnikov izdelano radiopostajo k prvim partizanskim odredom na Gorenjsko.

Istočasno z vežbanjem naših radiotelegrafistov so delali tudi tehniki. Lastno izdelana prejemna in oddajna postaja je pokazala uspeh njih neumornega in požrtvovalnega dela. Slišni smo postali tudi v sami Ljubljani in to s kratkovalovno radio postajo OF. Za tiste čase vsekakor krona našega dela. Postaja je bila izdelana tako, da je odgovarjala potrebam skrivanja in prenašanja po zastraženih ulicah. Za prenašanje te radiooddajne postaje smo uporabljali aktovke, košarice za zelenjavo in vsa druga mogoča in nemogoča sredstva kamuflaže, ker je okupator upo -

rabljal moderno tehniko, da bi izsledil našo postajo. Edino sredstvo, ki nam je bilo na razpolago da onemogočimo izsleditev je bilo v tem, da je naša postaja oddajala vedno na drugem kraju. Vse težkoče prenosov in namestitve postaje smo premagali s trdno voljo, požrtvovalnostjo in neustraš enostjo. Pri tem so večkrat nastopile tako kočljive situacije, da si jih človek ne more danes niti zamisliti. Iz vseh teh nevarnih situacij smo postajo rešili, ljub besnenju in iskanju sovražnika.

Istočasno s to postajo smo nameščali naše oddajne in sprejemne aparate tudi na drugih mestih ljubljanske okolice, ki so imele nalogo, da vzdržujejo potrebne zveze. Da onemogoči okupator naše delo je uporabljal v to svrho najrazličnejše zapreke. Obdal je Ljubljano z žico, vršil masovne aretacije, blokiral mestne četrti. Vse to delo pa ni preprečilo naših oddaj in našega dela, čeprav so mu padali v roke naši najboljši.

Tečaji so se preselili tudi v ljubljansko okolico, ki je svobodnejše dihala takrat, ko je mesto samo bilo obdano z žično oviro. Težišče dela je bilo treba prenesti preko blokov izven mestnega območja. Že v zimi 1941. - 1942. je bila poslana že druga radiotelegrafska postaja našim borcem na Štajersko. V pomladi in poletju 1942. so tej sledile še nadaljne postaje s telegrafisti in tehniki, ki so bile na razpolago partizanskim odredom Gorenjske, Štajerske in Dolenjske.

Pouk z radiotelegrafisti se je nadaljeval; gradile so se potrebne radiopostaje kljub pozornemu očesu okupatorja. Delo na terenu pa ni takoj prišlo do pravega izraza, ker je primanjkovalo organizacijskega zajetja v celoti. Primanjkovalo je potrebnih strokovnjakov. Kot se je partizanski borec prekalil v borbi, tako so se usposabljali tudi naši radiostrokovnjaki v teku razvoja dogodkov in borbe. Šele z organizacijskim delom in strokovnim znanjem je postal radio ono sredstvo, ki bi moralo biti že v začetku najglavnejši pripomoček veze naših odredov v skupni borbi proti mrzkemu sovražniku. Kljub začetnemu neuspehu na terenu nismo odjenjali. Ravno nasprotno, širile so se naše vrste, delali smo neumorno naprej. K temu nas je silil razvoj, ker naše začetne gverilske skupine so postajale večje in večje. Iz odredov so postajale brigade in te so rabile nujno povezavo radi skupnih vojaških akcij. Radio - zveza je postala nujno operativno sredstvo. Da smo zadostili vsem tem potrebam je bilo nujno, da smo začeli s tečaji na osvobojenem ozemlju.

Pričeli smo s poukom v svobodnih gozdovih. Tu je vladala sicer svoboda, tehnična sredstva pa so bila še skromna. Prav dobro se spominjamo radiotelegrafskega tečaja na Rodinah pri Črnomlju. Bilo je tam pod starim gabrom. V mehkem mahu so sedeli gojenci, učitelju pa je služil za kateder star trhel štor. Taborili smo v dveh šotorih in bogata je bila ta šola, ker je imela radiopostajo in kar je največ veljalo, postaja je bila vojni plen iz Jelenovega šleba. Baterijski brenčač, tipka in dvoje slušalk pa so izgledali sedaj kot stara šara. Gojencev je bilo 6 z enim instruktorjem, za sprejemanje na sluh in za politično vzgojo. Ta šola na prostem je bila kratkotrajna, ker je nenadoma prišel zlom Italije in konec našega pouka. Osnovala se je redna radiotelegrafska šola, kateri so se v celoti priključili vsi gojenci Radinskega tečaja. S to novo šolo je nastopil trenutek rednega sistematičnega dela, in organizacija radiotelegrafske šole. Sploh pa pomeni v naši zgodovini kapitulacija Italije novo obdobje. Z orožjem, ki smo si ga po kapitulaciji Italije priborili, in z mogočnim porastom naših brigad v divizije in korpuse, smo dobili v roke tudi nekaj materjala za brezžično zvezo. Ni bilo to veliko prida, vendar smo ga z uspehom upo-

rabljali. Organizirati so se začele stalne radiozveze med večjimi vojaškimi enotami. Da smo zadostili potrebam po radiotelegrafistih, je oddelek za zveze pri Glavnem Štabu Slovenije NOV in PO ustanovil stalno radiotelegrafsko šolo, ki je pričela z rednim poukom dne 29. septembra 1943. Nekaj dni pozneje pa se je tej šoli priključil tudi radiotehnični tečaj. Starešinstvo tečaja je bilo poverjeno tov. poročniku Švajgerju; tehnični tečaj je vodil tov. Stane Vrščaj. Tudi v teh tečajih so nastopile velike težave, ker je bilo treba italjansko zapuščino zbirati in razvrščati, kar nam je vzelo mnogo časa, ter končno pokazalo, da v zapuščini manjka najpotrebnejše.

Istočasno z radiotelegrafsko šolo so začele poslovati tudi radio delavnice pod vodstvom tov. ing. Grudna. Sodelovanje med šolo in delavnico se je v osnovi pokazalo zelo pozitivno, ker je pripomoglo do vseh tehničnih pripomočkov, ki so bili šoli življenjsko potrebni.

Prvi tečaj radiotelegrafske šole Glavnega Štaba je bil nameščen v stavbi osnovne šole v Črmošnjicah. Vas sama, vsa zapuščena od kočevskih Nemcev, je nudila nam za tiste razmere kaj pripraven kotiček. Edini prebivalci v vasi so bili par slovenskih družin, ki so se Bog ve od kje naselile po zapuščenih hišah. Stavbe so bile po večini v zelo derutnem stanju. Povsod so kazale znake ognja in vojske. Za naše namene pa je vas v splošnem odgovarjala, zato smo tu naselili radiotelegrafsko šolo. Začetno je bilo v naši šoli 22 gojencev, ki so pričeli pouk z enim brenčačem, s potrebno tipko in zvočnikom. Po enem tednu te idile, pa smo se morali preseliti v pol kilometra oddaljeno Srednjo vas, ker je šolsko poslopje v Črmošnjicah zasedla partizanska bolnica. Na novem mestu smo našli novo zgrajeno, zapuščeno hišo kočevskega Nemca, ki je povsem odgovarjala našim potrebam. Pouk se je tu nadaljeval. Na šoli so sodelovali kot starešina tov. Švajger Tone, politkomisar tov. Prosenec Franc, (Ice) in tov. Uroš. Poučevalo se je sprejemanje na sluh ter najnujnejša radiomanipulativna pravila, elektro in radiotehnika in politična vzgoja. Dnevni red je bil sledeč: vstajanje ob 0530 uri, gimnastika in čitanje dnevnega povelja do 0630, nato zajtrk, kateremu je sledil ob 0700 pouk, ki je trajal do 1200 ure. Med učnimi urami je bil 10 minuten odmor. Ob 1200 uri kosilo, nato počitek do 1400 ure. Od 1400 do 1800 ure pouk. Po končanem pouku večerja, nato odmor do 2100 ure, in večerni počitek.

Takorekoč brez sredstev in pripomočkov je začela naša šola. Le pridnost in zavednost je izpolnjevala nedostatke in vendar jo je uspešno končalo 12 gojencev I. radiotelegrafskega tečaja, ki danes v pretežni večini izredno dobro izpolnjujejo svoja odgovorna in vodilna mesta. Učila: brenčače, slušalke, baterije, razno orodje in drugo, smo zbirali iz fašistične zapuščine. Za pouk elektro in radiotehnike pa je spomin instruktorja bil edini učni pripomoček. Bili smo takrat brez knjig in drugih pripomočkov ter zapiskov, ki bi jih mogli uporabljati pri teoretičnem pouku. Graditi smo začeli takorekoč iz nič. Le lastno znanje instruktorjev je bila začasna podlaga iz katere smo črpali gradivo za bodoče učbenike. Postopoma smo zbirali potrebna sredstva, izpopolnjevali način in gradili temelje nadaljnemu pouku.

Kot že rečeno so bila učila kaj skromna. Imeli smo eno slušalko, en brenčač in nekaj tipk. Elektro in radiotehnika pa se je radi manjkajočih učnih pripomočkov poučevala le teoretično. O orodju, sestavnih delih ali celotnih radioaparatih ni bilo govora. Povsod smo zbirali italjansko zapuščino. Z delom pa le nismo začeli, ker nam je primanjkovalo električne energije. Radi potrebe po radiotehnikih se je za-

čel nekaj dni pozneje radiotehnični tečaj in ta v skriti dolinici pri Črmošnjicah. Po tej lepi, ozki dolinici teče bister potoček, ki je svoje čase služil večim mlinom za pogon. Danes mlini samevajo, ker njihovi lastniki tavajo Bog ve kod. V prvega in največjega se je naselil radiotehnični tečaj. Še bolj kot nam, je radiotehničnemu tečaju primanjkovalo električne energije. Da temu odpomoremo, smo z združenimi močmi pričeli graditi električno hidrocentralo. V to svrho smo uporabili vodno turbino, ki smo jo našli v dokaj dobrem stanju na žagi enega izmed teh mlinov. Bilo je potreba vložiti dokaj truda v to delo, ker smo morali poleg instalacije in montaže poiskati tudi potrebni električni materjal in komad po komadu prenesti na lice mesta. Ker je bil naš tečaj pol kilometra oddaljen od radiotehničnega, smo si uredili tudi telefonsko zvezo. To zbiranje materjala in vzpostavitev imenovane centrale, nam je vzelo zelo mnogo dragocenega časa. Počasi pa vendar z ljubeznijo in požrtvovalnostjo je napredovalo delo, tako, da nam je v zgodnjih jesenskih večerih že zasvetila toliko zaželjena električna luč. Ko je radiotelegrafski tečaj, kljub tolikšnim oviram in pomanjkanju učnih pripomočkov vršil svoj pouk redno, so pripravljalna dela radiotehničnemu tečaju onemogočila reden pouk. Na ta tečaj, ki ga je vodil tov. Stane Vrščaj je bilo poslanih 14 tovarišev, ki pa radi gori omenjenih vzrokov ni prišel do pouka.

Prišel je 21. oktober 1943., ko so nemške fašistične horde vdrle na naše osvobojeno ozemlje, da ga ponovno zasužnijo. Kot zvesti spremljevalci teh razbojnikov so jim hlapčevsko služili domači izdajalci. Vest o udoru smo prejeli po kurirju kolesarju. Sporočil nam je, da so švabske bande že v Semiču v borbi z našimi edinicami, ki so zadrževale prodiranje sovražnika na naše osvobojeno ozemlje. Prodiranje je zadrževala vojaška šola GI. Štaba NOV in POS, ki je bila takrat nastanjena v Semiču.

Naša naloga je bila, da poskrijemo v okviru možnosti ves naš skromen inventar. Po tej izvršitvi smo se umaknili v najbližji svobodni gozd, kjer smo čakali nadaljnjih povelj. Iste noči smo se skupno z bolnico pomaknili v smeri Toplega vrha, od tu pa do Gričic, kjer smo ostali do naslednjega dne, tam smo dobili prva točna obvestila o borbah pri Semiču.

23. oktobra 1943. smo krenili proti Staremu Taboru, ter se ustavili v gozdovih nad Brezjem, kjer smo se zadrževali dva dni. Vzpostavili smo kurirsko zvezo z vojaško šolo, ki se je umaknila s položajev pri Semiču. Z grozo smo s teh položajev opazovali bombardiranje nedolžnega prebivalstva sosednje vasi Brezje. Dobili smo povelje, da se nemudoma združino z vojaško šolo, v svrho vzpostavitve borbene edinice, pod poveljstvom komande šole. V globokih gozdovih kočevskega Roga na Rampohi smo se združili ter skupno v hitrih pohodih in v okrilju noči prekoračili cesto med Starimi Žagami in Občicami, ter se povzpeli na Novo goro. Cesto in železnico se nam je posrečilo prekoračiti pri Rožnem dolu in po večdnevnem premiku pod budno kontrolo sovražnikovih izvidnic s tanki na raznih važnih strateških točkah, smo dosegli cesto na Gorjancih blizu Jugorja, jo prekoračili, ter se utaborili v zakotnih gorjanskih vaseh.

Tudi med samim umikom, ko smo podnevi taborili v gozdovih, smo skušali nadaljevati s poukom. Pouk se je vršil le s teoretičnimi predavanji, ker drugih pripomočkov nismo vzeli s seboj. Med vsem pohodom nam je zelo služil baterijski radioaparat, kot edino sredstvo povezave z svetom. Kakor hitro smo se nastanili po skednjih in

zatohlih, skrajno siromašnih gorjanskih bajtah, smo skušali urediti redni pouk. Po vseh mogočih in nemogočih prostorih smo nadaljevali s poukom. Kljub vsem neugodnim in za pouk nemogočim prilikam, smo z znanjem napredovali tako, da smo tudi to obdobje najhujšega sovražnega pritiska in terorja v jesenski ofenzivi 1943, koristno izrabili. Pa tudi to je minilo. Sovražnik se je moral umakniti.

Ko smo se vrnili na naša stara mesta, smo porabili zopet mnogo časa, in dela za upostavitev prejšnjega stanja naših učilnic in delavnic. Pokazalo se je, da smo močno zaostali. Radiotelegrafski tečaj je to zamudo že nekako prenesel, dočim radiotehnični tega ni zmogel. Za njega je bil ves ta čas popolnoma izgubljen. Pouk v radiotelegrafskem tečaju je prišel zopet v svoj normalni tir. Radi novega položaja pa je nastala velika potreba po radiotelegrafistih, tako, da je moral tečaj predčasno zaključiti svoj pouk, to je 9.XII.1943. Iz tečaja je izšlo 12 gojencev, ki so z uspehom zaključili svoj študij. Večina od teh je bila takoj razporejena po radiopostajah. Nekateri preostali gojenci pa so vežbali dalje z dvema italjanskima radiopostajama. Istočasno je tudi radiotehnični tečaj zaključil s poukom, ki pa ni prinesel pozitivnih uspehov, ker vsled vladajočih razmer niso gojenci bili deležni pouka. Gojenci tega tečaja so bili delno vrnjeni svojim edinicam, delno pa se jih je uvrstilo v drugi radiotelegrafski tečaj, ki je pričel z delom 14.XII.1943. Radiotelegrafski tečaji so odslej dalje bili priključeni takratni vojaški, pozneje oficirski šoli Glavnega štaba NOV in POS, ki nam je bila stalno z nerazumevanjem naših specifično tehničnih prilik le ovira pri razvoju. Že v početku smo to čutili s tem, da so morali naši gojenci izvršiti in vzdrževati električno montažo za potrebe vojaške šole, kar jih je močno oviralo pri pouku.

Pri drugem tečaju se je spremenil sestav instruktorskega osobja. Vodstvo tečaja ter pouk elektro in radiotehnike in sprejemanje na sluh je prevzel tov. Uroš, radiotehnično praktično delo pa tov. Stane Vrščaj. Pouk se je začel v prostorih prejšnjega radiotehničnega tečaja od katerega smo prevzeli vse orodje, razni materjal in tehnične naprave. S tem smo si mnogo izboljšali pogoje pouka, ki pa še vedno niso odgovarjale najelementarnejšim potrebam. Najosnovnejša naša zahteva je bila delavnica, kjer naj bi gojenci dobili vsaj osnovo praktičnega vpogleda v brezžične naprave. Pristopili smo k izgradnji delavnice. Mnogo truda in žrtev je bilo potrebno, da smo to delo do konca decembra dokončali. Izpopolnjevali smo si orodje in materjal, tako, da do pravega tehničnega pouka tudi v tem tečaju ni prišlo. Ostalo je vse le pri teoriji. Razumljivo je, da je bila obremenitev na obeh instruktorjih zelo velika, ne samo radi pouka, temveč tudi radi izgradnje naprav, iskanja materjala in zbiranja snovi.

Življenje v tečaju se je sicer počasi pa vendar izpopolnjevalo. Ko so nas na Silvestrovo leta 1943. zopet pregnali "Švabi" s svojim izpadom iz Novega mesta, smo morali evakuirati naše prostore, ki pa smo jih čez dva dni zopet zasedli, vendar pa je ta presledek povzročil velik zastoj in to ravno v tehničnem delu, ker nam je zopetna namestitev in oprema delavnice povzročila večdnevni zastoj. Takoj po tej hajki, je bil šoli dodeljen tov. Mitja (ing. Brelih Miloš), ki je prevzel elektro in radiotehnični del pouka. Ko smo normalizirali pogoje našega dela, smo dobili povelje (8.1.1944.) da skupno z drugimi tečaji vojaške šole zapustimo Črmošnjice ter se preselimo v Metliko.

Zastonj je bil naš ugovor, da nam bo tam delo in razvoj onemogočen radi pomanj-

kanja električne energije. Sami jo tudi nismo mogli proizvajati, ker je v Metliki primanjkovalo potrebne vodne sile. Naš pouk smo morali omejiti le na kratke zimske dneve, ker je bilo v večernih urah pri komaj brlečih žarnicah vsakršno delo izključeno. Iskali smo vodne sile, ki bi nam mogla dati potrebne energije za pogon električnega generatorja, da si postavimo lastno elektrarno, kakor smo to napravili v Črmošnjicah. V Metliki sami na potoku Obrhu pa ni bilo dane možnosti, ker je vodna sila Obrha uporabljena za pogon mlinov, oddaljeno Kolpo pa nismo mogli uporabiti, radi nedostatka potrebnih tehničnih naprav. Poleg vseh teh težkoč, pa nas je ovirala tudi stalna pripravljenost radi oboroženih ustaških oddelkov, ki so večkrat prišli v našo bližino. Radi te grožnje smo imeli orodje in ostali materjal pospravljen v zabojih in stalno pripravljen za takojšnji pokret, tako, da niso bili gojenci deležni praktičnih vaj.

Po neštetih naših intervencijah na merodajnih mestih da prostor ne odgovarja potrebam pouka, smo vendar dosegli preselitev v Črnomelj. Naš tečaj v Metliki sploh ni prišel do pouka. Čas, ki je instruktorjem preostajal pa smo izrabili za pisanje učbenikov, ki so že v rokopisih služili kot podlaga teoretičnemu pouku. Pisal se je učbenik sprejemanja na sluh in tipkanja, učbenik elektro in radiotehnike, učbenik za telefonsko službo ter priročnik za radiotelegrafiste.

V Črnomelj smo bili premeščeni skupno z tečajem za zvezo, inženirsko tehničnim in tankovskim tečajem, ki so tvorili II. Grupo Oficirske šole Glavnega Štaba NOV in POS. Vodil jo je tov. major Kavšek Slavko. Ta preselitev se je izvršila dne 6.II. 1944.

Nastanili smo se v treh različnih poslopjih. Naš radiotelegrafski tečaj je zasedel prostore v hiši sekcije državnih železnic. V stavbi smo razmestili učilnice in spalnice instruktorjev in gojencev. Tu smo pouk zopet postavili na potrebno višino, ter smo skušali, da nadomestimo vse, kar smo izgubili v Metliki. Kljub najnapornejšemu delu, tega nismo zmogli, tečaj je bil zaključen z nepopolno obdelano snovjo.

Tečaj, ki je pričel 14.XII.1943. s 17 gojenci od katerih sta bila dva izločena, je končal 24.II.1944. s petnajstimi gojenci, od katerih so bili štirje odlično pet po pravdobro ocenjeni. Eden je bil poslan v radiodelavnico, ker se je pokazal tehnično zelo sposoben, ostali pa so bili razmeščeni po različnih radiopostajah. Med gojenci smo dva namenili vzgojiti za instruktorja, ker nam jih je tako zelo primanjkovalo. Tega nismo dosegli, ker sta bila premeščena v pilotsko šolo.

Zelo važen dogodek, ki ga moramo omeniti je bilo zasedanje SNOS-a dne 19. II. in 20. II. 1944. Šola je imela k zasedanju stalne vstopnice ter so gojenci takrat sprejetim sklepom kot temeljno važnim za razvoj naše narodne oblasti budno sledili. V to svrho so bila obširna politična predavanja usmerjena le delu SNOS-a.

Z organizacijo popolnejših in gostejših radiozvez je rastla potreba po radiotelegrafistih. Tečaji so postajali zmeraj večji in občutnejše je postajalo pomanjkanje strokovnih instruktorskih kadrov.

Z večjimi potrebami po radiotelegrafistih je rastlo tudi število gojencev poslanih v tečaj. Temu večjemu številu, smo morali tudi odgovarjajoče razširjati delavnico, orodje in druge tehnične pripomočke. V III. radiotelegrafskem tečaju, ki se je pričel 7.II.1944., ko je drugi tečaj še trajal, je prišlo 40 gojencev, med njimi nekaj tovarišic. Takoj v začetku smo jih izločili 12, ker niso bili sposobni slediti pouku, šest pa smo jih poslali v radiodelavnico, da se tam tehnično izvežbajo za iz-

popolnitev pouka smo temu tečaju dodali kot učni predmet še računstvo, kriptografijo in zborno petje, ki bi naj v enoličnost morsejevih znakov vnesli vsaj nekoliko razvedrila. Število predmetov je s tem zraslo na 11, tako, da je pri 60 dnevnem trajanju tečaja postal potreben deveturni dnevni pouk. Vendar pa pouk s tem ni bil izpopolnjen. Manjkalo je tipkanja, ker nam je primanjkovalo tipk, tako, da si je moral gojenec zlastno pridnostjo izven rednega pouka pridobiti znanje, ki je bilo zato tudi nepopolno. Deset in več urno dnevno učenje je bilo za gojence skrajno naporno, tako, da so vzdržali le res zavedni in zdravi. Še večji je bil napor instruktorjev, ker smo imeli samo tri za pretežno večino strokovnih ur, tako, da je odpadlo na enega tudi 7 ali več ur pouka dnevno, za katerega se je še moral pripraviti, dopolnjevati in pisati učbenike, ter izpopolnjevati učila in delavnico. Kljub tej obremenitvi smo izboljšali praktične vaje in tako izpopolnili pouk elektro in radiotehnike. To smo zmogli z orodjem, raznimi sestavnimi deli in merilnimi instrumenti, ki smo jih dobili iz radiodelavnic.

18.III.1944. je zamenjal dosedanjega instruktorja za politično vzgojo tov. Trobca tov. kap. Kernc Alfonz. 27.II.1944. je bil premeščen Vrščaj Stane v radiodelavnico od tam pa je po kratki dobi bila odpoklicana tov. Tom Jelka.

Da smo razbremenili preobremenjene instruktorje in da smo bili kos številnim učnim uram, smo uporabili kot instruktorja gojenca I. radiotelegrafskega tečaja tov. Igličarja Ivana (Jur). 20. aprila 1944. je končal III. radiotelegrafski tečaj s sledečim uspehom: 7 odličnih, 5 prav dobrih, 7 dobrih. Pred tem, to je 6.IV.1944. pa se je začel pouk v IV. tečaju z 51 gojenci, od teh smo 18 izločili že takoj v začetku. Velike težkoče smo imeli zaradi pomanjkanja učnih moči. Trije instruktorji v dveh tako močnih tečajih so bili tako zelo obremenjeni, da je eden vsled izčrpanosti zbolel, tako, da je nekaj časa delo slonelo le na ostalih dveh. Dva najsposobnejša gojenca, katera smo poslali v začetku tečaja v radiodelavnico, da se tam izvežbata, smo morali predčasno odpoklicati, da prevzameta kot instruktorja pouk elektro in radiotehnike. To sta bila tov. Čergan Lojze in tov. Osterman Adolf. Iz III. radiotelegrafskega tečaja smo za sprejemanje na sluh obdržali še dva najsposobnejša. Za instruktorja smo pridobili še dva poklicna radiotelegrafista tov. pporočnika Košir Teodorja in tov. Kramariča Božidarja. Tako smo z tako izpopolnjenim instruktorskim kadrom zmogli istočasno, s številčno razširitvijo tečajev, dvigniti še kakovost pouka. Kriptografijo je prevzel v tem tečaju instruktor tov. Kostnapfel Janko, ki je izdelal za svoj predmet učbenik.

Dan, ki je ostal neizbrisno v spominu vseh v šoli, je bil dan prvih svobodnih volitev v krajevne narodno osvobodilne odbore. Cela šola je sodelovala že v predvolivni kampaniji ter prevzela aktivistično vlogo med civilnim prebivalstvom. V tem delu je prednjačila kot je to tudi v vsem drugem političnem delu svojega okoliša, ker si je zadala tako nalogo že začetno, ter jo tudi do konca konsekventno izvrševala. Sleherni se je čutil soodgovoren za uspeh političnega dela med prebivalstvom, ki smo ga vnesli tudi v celotno kulturno sodelovanje in udejstvovanje, ki ga je šola izvajala sama ali pa sodelovala z drugimi ustanovami.

Vsak, ki je volil dne 10.IV.1944. si je ta datum zapomnil kot prvo svobodno izražanje volje naroda, dasi obdano od sovražnih kolon je ljudstvo prvič v svoji zgodovini izvolilo svobodno svojo ljudsko oblast. Šola se je tega polnoštevilno aktivno in tudi pasivno udeležila. Kot član U.N.O.O. je bil namreč pri teh prvih svo-

bodnih volitvah izvoljen tov. kapetan Uroš, starešina šole.

S poukom v dosedanjem smislu nismo mogli več nadaljevati. Potrebne so postale razne učne reforme. Zato si oglejmo stanje, ki je terjalo, da vprežemo vse naše zmožnosti, da vložimo vso našo požrtvovalnost, da preidemo postopoma v tak način pouka, ki bo odgovarjal rastočim potrebam, ki so se stopnjevale iz dneva v dan.

Dne 5.V.1944. smo doživeli zračni napad 6 ustaških avijonov na Dragatuš. Že dneve pred tem smo opažali stalno avijone, ki so slikali in opazovali Črnomelj in okolico, tako, da nas napad ni preveč presenetil. Večje presenečenje pa so doživeli ustaški krvniki, ker niso dosegli onega, kar je bil takrat njih cilj in to je, da uničijo Glavni Štab Slovenije, za katerega so morali izvedeti. Štab se je pa par dni pred tem preselil na drugo mesto. Skoraj triurno bombardiranje in mitraljiranje ni imelo nobenega drugega uspeha kot porušenja nekaj hiš in 1 človeška žrtev, čeprav je njih časopisje poročalo že prihodnji dan, o temeljitem uničenju našega Glavnega Štaba. Ko so prileteli tisti dan avijoni smo bili prepričani, da velja to Črnomlju - bili pa smo le priča strašnega učinka zračnega orožja iz največje bližine, ki nam pa ni povzročila kakih večjih žrtev.

Dne 14.V.1944. je izpad okupatorja in naših domačih propalic v smeri Težke vode povzročil celodnevno pripravljenost šole, ki pa je iztekla brez kakih posebnih akcij naše edinice.

Veliko veselje je zavladalo dne 6.VI.1944 ob zavezniški invaziji v Normandijo. Vse osvobojeno ozemlje je praznovalo ta dogodek, kot bližajoči se končni obračun s fašističnimi krvniki in njihovimi sateliti. Ta dogodek je praznovala tudi šola.

Razumljivo je, da so s porastom enot NOV postale tudi potrebne številnejše zveze in da so pri našem značaju borbe bile ravno najprimernejše radiozveze. Radio aparati, izdelki partizanskih radiodelavnic in aparati dobljeni od zaveznikov so nam to omogočali. Potrebno število radiotelegrafistov je morala izvežbati le naša šola. Iz malih, slabih, s kurirji povezanih edinic, ki so operirale dokaj samostojno, so rasle brigade, divizije, korpusi, katerim je bila radio zveza, in to sigurna in brezhibna, predpogoj vojaških operacij. Ker je za pravočasno izvedbo operacij predpogoj obširno obveščevalno radio omrežje, je tudi s tem rastla potreba po telegrafistih. Z NOV pa se je še širilo naše osvobojeno ozemlje, ki je moralo biti preko sovražnih postojank in kolon trdno povezano; gradila se je naša narodna oblast in utrjevali smo naše pozicije. Da zadostimo tem rastočim potrebam, smo razširili šolo in preuredili pouk. S količinskim porastom, smo morali tudi stopnjevati kvaliteto telegrafistov. Promet se ni razvijal le na večje razdalje, tudi brzina je postala večje - z gostejšimi zvezami so bile tudi medsebojne motnje večje in to je brezpogojno zahtevalo od radiotelegrafista obsežnejšega in temeljitejšega znanja.

V začetnih tečajih sploh nismo drugega zmogli, kot naučiti bodočega radiotelegrafista sprejemanja na sluh. In to je kolikor toliko v začetku zadostovalo, ker so se maloštevilni absolventi na radiopostajah še izpopolnjevali v praksi ter se vežbali toliko časa, da so obvladali manipulacijo, ki je še nismo iz tehničnih razlogov mogli uvesti v pouk.

V razvoju in porastu radio zvez in brzine prometa, pa je to postalo nemogoče, ker telegrafist na postaji ni več našel potrebnega časa za vežbanje. To stanje nas je prisililo, da najdemo izhod, da prenesemo vežbanje v šolski pouk.

Težko je bilo uresničenje teh zahtev, ob vladajočih prilikah. Najvažnejše je bi-

lo vedno vprašanje učnih moči, ker ni bilo telegrafistov, še manj pa radiotehnikov, ki bi jih mogli uporabljati v to svrho.

Če imaš še tako izvrstnega telegrafista, še daleč ni rečeno, da je sposoben poučevanja. Ravno v tem pogledu smo imeli slabe izkušnje, ker so imeli maloštevilni zmožni radiotelegrafisti vse premalo potrebnega splošnega vpogleda v radiomanipulativno delo. Razen par izjem se je to pokazalo tudi pri delu na postajah. Ni nam preostajalo drugega, kot, da smo si sami vzgajali učne moči. Tako smo iz vrst gojencev pritegnili najsposobnejše. Večje težkoče pa so bile z radiotehniki. Radiotelegrafista smo v par mesecih usposobili, da je vršil po danih smernicah pouk. Nismo pa mogli to s tehniki, ker nam je za tako obširno snov, primanjkovalo časa. Našli smo kompromisno rešitev in to tako, da smo tehnično najboljše gojence, sposobne poučevanja poslali v radio delavnice, da se praktično usposobijo, druge pa smo pritegnili, kot pomoč k tehničnim predavanjem v razredu, da so se priučili načinu podajanja odrejene snovi. Le s kombinacijo ločenih praktičnih vaj in teoretičnega podajanja smo zmogli korak naprej, ter na ta način dosegli potrebni učni uspeh. Za izpopolnitev znanja teh mladih učnih moči smo uvedli še tehnično nadaljevalni tečaj v večernih urah.

Ta način vzgoje nam je pomagal prebresti težkoče, ki so se nam zdele začetno nezmogljive, ki smo jih pa tudi takrat premagali z našim partizanskim udarništvom.

Slično je bilo z učili, ki so nam ravno tako primanjkovala. Brez zadostnih tipk nismo uvrstili tipkanja, zato je izostal ta najvažnejši predmet in so se morali gojenci to učiti pri rednem pouku. Le z izredno pridnostjo in požrtvovalnostjo so si gojenci osvajali tudi to znanje, znanje, ki jim ga ob pomanjkanju tehničnih sredstev nismo mogli podati kot redni predmet. Tudi slušalk nam je nedostajalo, to sicer ni vplivalo na končno sposobnost sprejemanja, ker se je vršil pouk z brenčačem in z - vočnikom, onemogočalo pa je uvežbo manipulativnih vaj. Manjkale pa so nam tudi potrebne brezžične postaje, ki bi jih morali gojenci pri pouku tehnično in poslovno spoznati. Dokler ni število absolventov in naraščanje radio prometa onemogočilo razporeditev praktikantov po radio postajah ni bilo to vprašanje. Nismo pa mogli uvrstiti predmet manipulacije, ker to brez tipk, slušalk, in brez šolskih postaj enostano nismo zmogli. Že samo učenje sprejemanja na sluh je slonelo na dokaj slabi podlagi. Začetno smo poučevali z enim, postopoma pa z več baterijskimi šolskimi brenčači. Ko nam je zmanjkalo baterij, so nam gradile delavnice glavnega štaba Slovenije brenčače na izmenični tok. Naša šolska radio delavnica, ki bi nam v taki tehnični preosnovi morala izgraditi te učne pripomočke, pa je bila še takorekoč v povojih. Imeli nismo ničesar, ne radio tehnikov, ne orodja, ne potrebnega materjala. Veliko truda smo vložili, ko smo ustvarjali takorekoč iz nič. Zbirali smo potrebne naprave, orodje, merilne instrumente itd. Pri tem pa nas je stalno zelo oviralo nerazumevanje merodajnih činiteljev za naše tehnične potrebe in posebno za učno metodo, ki je bila predpogoj zadovoljivih uspehov. Le trdno vztrajanje pri naših v praksi pridobljenih izkustvih je omogočilo izgradnjo učne metode, potrebne v dosego napredka, ki ga je od nas zahteval čas. Težko smo pa tudi pogrešali učbenike, osobito za elektro in radiotehniko, ker dejansko nismo imeli snovi za tehnična predavanja. Le na podlagi osebnega znanja so nastajali prvi učbeniki, ki smo jih naknadno izpopolnjevali s podatki iz strokovne literature. Da je bilo tako delo skrajno zamudno in počasno je pač umljivo, ker je še kolikor toliko zadosto-

valo za elektrotehniko, za katero se je s časom našla tudi potrebna strokovna literatura. Težje je bilo za radiotehnika. Čeprav je bila ta snov pri pouku obravnavana zelo splošno, pač le v toliko, kot je bilo najnujnejše za radiotelegrafista, vendar že ta snov sama, je morala biti obdelana iz posebnih vidikov. Ravno za to specielno znanje bi neobhodno potrebovali tehnične literature, ki je pa začetno sploh ni bilo. Šele s časom se je tu pa tam našla kaka strokovna obravnava. Iz teh smo izbirali snov našim učbenikom, ki so se od tečaja do tečaja izpopolnjevali, dokler niso dosegli one razsežnosti in popolnosti, ki nam je omogočila, da postavimo tudi ta pouk na novo osnovo. Iste težkoče smo imeli tudi z učbeniki za druge predmete. Tudi te težkoče smo premagali s samoiniciativo.

Kot teoretične obdelave, tako nam je primanjkovalo tudi učil. Posebno iz elektro in radio tehnike je potrebno, da se teorijo dopolni z praktičnim prikazom, ker je gojencem brez zadostnega predznanja mogoče le na ta način nazorno podati razmeroma težko snov. Tudi tu smo ubrali sicer počasno in zamudno, pa vendar sigurno pot. V delavnici smo začeli izdelovati učne pripomočke. Tudi šolski prostori so postali nezadostni. Urejevali smo si še dodatne prostore. Potrebovali smo mize, klopi, električne in zvočne instalacije itd. In vse to je raslo in se razvijalo takorekoč iz nič. Da se radiotelegrafist vzgaja v posebnih prilikah, da je za uspešen pouk potrebno marsikaterih tehničnih naprav, praktičnih pripomočkov, da je to tehnično usmerjeni pouk, ki se absolutno razlikuje od pouka v ostali oficirski šoli - zato nismo našli nikjer zadostnega razumevanja. Naše težnje so se zmeraj obravnavale le z vidika vseh ostalih tečajev oficirske šole, tako, da smo morali stalno odstranjevati ovire, ki so se nam stavljale radi nerazumevanja naših potreb. Vse te težkoče smo premagali, ker pred nami je neizprosno stala potreba vzgojiti v kratkem času veliko število radiotelegrafistov.

Da obvladamo vse te težkoče, smo začeli že v četrtem radiotelegrafskem tečaju postopoma preurejevati pouk. V delavnico smo dobili še tov. Košir Ludvika, kot radiotehnika, tako, da je naša delavnica začela vsaj delno obratovati, s tem smo zmogli zboljšanje praktičnega dela in radiotehničnega pouka. Vaje so se vršile po malih grupah štiri do šest gojencev, pod nadzorstvom sposobnejših gojencev in pod skupnim nadzorstvom instruktorja. Dosežen je bil izredno dober uspeh, tako da smo za tehnične praktične vaje predvideli stalne pomožne učne moči v tolikem številu, da bi s poukom v malih skupinah dosegli zaželjeno znanje. Pri tem pa nas je občutno oviralo pomanjkanje orodja. Ko smo s poukom sprejemanja na sluh dokaj uspeli, pa je ostalo učenje tipkanja še vedno odprto vprašanje.

Z lastno vzgojenimi učnimi močmi smo proti koncu IV. r.t. tečaja zmogli razdelitev tečajá na tri skupine, v katerih smo pouk prilagodili sposobnosti in znanju gojencev. S to individualnejšo metodo smo tako presenetljivo dobro uspeli, da je taka delitev tečaja ostala odslej v našem učnem sistemu. Z številčno manjšim razredom pa se je stopnjevalo tudi uspešnost poučevanja. Med samim tečajem so se vršile razne izpremembe. Dosedanji komandant tov. Kavšek Slavko je nastopil bolezenski dopust ter po svoji vrnitvi 7. VII.1944. premeščen kot načelnik Oddelka za zveze Glavnega Štaba Slovenije. Komando šole je prevzel tov. major Elsner, starešina tankovskega tečaja, politkomisarske posle pa zraven svojih stalnih dolžnosti kot starešina šole tov. kapetan Uroš. Tečaj za zvezo, ki je bil doslej v sestavu II. grupe oficirske šole je bil premeščen k I. grupi in je s tem zgubil možnost so -

delovanja z radiotelegrafskim tečajem, kar bi moralo biti osnova pouka bodočega zveznega oficirja. Vse predstavke so bile zaman. Ker so postali prostori vedno večjemu številu gojencev radiotelegrafskega tečaja premajhni, smo zavzeli še prostore tečaja za zvezo in s tem pridobili možnost potrebnega razmaha.

V takih prilikah je bil IV. radiotelegrafski tečaj zaključen 19.VI.1944. s sledečim uspehom: 2 odlična, 19 prav dobrih in 12 dobrih. Uspeh je zaostal za pričakovanim, na to so močno vplivale navedene razmere.

Vse okolnosti so pritiskale na nas, da izboljšamo to stanje - postopoma smo uvajali reforme - za katere pa smo si morali ustvarjati šele pogoje. Korak za korakom - počasi, pa vendar smo uspeli, ni nas zapustila partizanska iznajdljivost, ker iz vsake še tako kočljive situacije smo končno našli izhod. Močno so nas v razvoju ovirali tudi razni sovražni vpadi na osvobojeno ozemlje, ker se je naša šola takrat pretvorila v borbeni bataljon, ter tako vršila svoje dolžnosti. Največje težkoče smo imeli ob teh prilikah z evakuacijo naše delavnice. Pospraviti in skriti smo morali vse naše naprave, orodje, materjal, ki si ga je naša šola in delavnica s časom nabrala. Da to ni bilo enostavno si lahko mislimo, ker je pri občutljivosti raznih radio naprav, instrumentov, elektronk itd. bila potrebna skrajna pažnja pri prenosu oziroma prevozu. Pripomnil bi še, da je bil čas take evakuacije večkrat resnično res zelo pičlo odmerjen, pa kljub vsemu temu ob nobenih teh prilik nismo izgubili ničesar od nam tako dragocenega in vrednega materjala. Tako smo začeli dne 28.VI.1944. z radiotelegrafskim tečajem z 94 gojenci in to 74 gojenci in 20 gojenkami. Po začetni izločitvi neprimernih in nesposobnih smo jih porazdelili po sposobnosti v dve paralelki: a razred s 35 in b razred s 33 gojenci, ki smo jih pri pouku gotovih predmetov deljeno poučevali, ker je bilo število gojencev v enem razredu še vedno preveliko. Morali smo si iz IV. radiotelegrafskega tečaja obdržati dva tehnično najzmožnejša gojenca in to Lužar Janeza in Perčič Petra, ker smo jih nujno rabili kot pomoč pri praktičnih tehničnih vajah.

Že predhodno smo slutili dogodke, ki so sledili 11.VII.1944. ko je hotel sovražnik osvojiti Belo Krajino. Združil je svoje moči, ter iz raznih strani uperil svoje napade na Metliški sektor. Začetno je dobila šola povelje, da čaka v stanju pripravljenosti, nato je krenila v smeri Metlike. Vrnili smo se isto noč, da po povelju zavzamemo položaj ob Kolpi pri Vinici, ter ta sektor zavarujemo. 16.VII.1944. se je sovražniku posrečil vdor v Metliko, tam pa je vzdržal le pol ure., ter bil prisiljen pod pritiskom združenih naših, hrvaških in srbskih brigad da se umakne. Opustošenja in grozodejstva so povsod pričala o "kulturnem" poslanstvu fašističnih tolp. Šola se je vrnila k normalnemu delu dne 17.VII.1944., takrat se je vrnil tudi oni del, ki je bil z materijalom na Tanči gori.

Našim soborcem za svobodo v borbah pri Metliki, srbskim in hrvatskim brigadam, je Bela Krajina priredila dne 18.VII.1944. veličasten sprejem, ter jih bratsko v Črnomlju pogostila. Ta slovesnost je bila manifestacija bratstva in jugoslovanske vzajemnosti, sklenjena v skupni borbi in s prelito krvjo. Sleherni se je zavedal tega zgodovinskega trenutka, ki je pokazal svetu, da okupator ni uspel s svojim peklenskim načrtom, da zaseje sovraštvo med brate. Storili smo vse, da se to spoznanje ukorenini ter tako položili temelj bodočemu bratstvu med narodi.

Zboljšanje in razširitev pouka je polagoma postajala realnost. K temu nam je pripomoglo, ko smo uspeli, da dobimo od Britanske radiotelegrafske šole v Bariju 30

tipk, 30 slušalk, 6 malih radiotelegrafskih postaj, potrebno žico, 3 brenčače, 1 merilni instrument ter razne druge malenkosti, tako, da smo pristopili k izgradnji za pouk potrebnih naprav. Partizanske finomehanične delavnice so nam izdelale 50 tipk za vaje, tako, da smo postopoma lahko zadostili vsem nastalim potrebam, predvsem pa temeljiti usposobitvi absolventov z uvajanjem tipkanja in manipulacije v redni pouk. Kot vsako drugo priliko, smo tudi razpisano "tekmovanje zmage" v maju in juniju 1944. uporabili za dvig naše radio telegrafske šole. Vse delo smo usmerili tako, da odstranimo nedostatke, da večamo kapaciteto pouka, da vzgojimo boljše in zmožnejše strokovnjake, da dvignemo samoiniciativnost in borbenost. Pod najtežjimi pogoji smo to prevzeto nalogo izvršili, število gojencev je naraslo od 20 na 80, vzgojili smo si kader 7 učnih moči, ter z njimi kakovostno izboljšali pouk. Izdali učbenik za sprejemanje na sluh in tipkanje, učbenik kriptografije, dovršili skripta elektro in radio tehnike, izdajali list "Zveznik" itd. Vse to delo je rodilo uspehe, ki so daleč presegali prejšnjo dobo.

Vzporedno strokovnemu in vojaškemu pouku je sledila tudi velika politična razgibanost. Dvignili smo število političnih sestankov, tako študijskih kot organizacijskih, posegli smo v politično življenje prebivalstva ob vseh mogočih prilikah, kulturnih prireditvah, volitvah, sestankih, itd. Izdajali smo politično informativni list "Politični kurir" - gojenci so izdajali list "Novi kader", pisali v sten - čas itd. V dobi tekmovanja pa je tudi šolska radio delavnica pokazala svojo udarnost. V spoznanju, da bomo naš cilj dosegli le z obširnejšo uvedbo praktičnega dela, ki bi bila torišče tehnične vzgoje radio telegrafistov ter istočasno omogočila pouk bodočim radiotehnikom ter dala tudi zadostno možnost za tehnični pouk. Predvsem si je pridobila nekaj orodja in merilnih instrumentov, uglaševalni oscilator, ter šolskih radio postaj. Izgradila je učila: model istosmernega stroja, model ponazoritve magnetnega polja tokovodnika, model merilnega instrumenta s segrevajočo nitko, 1 reakcijski sprejemnik, 3 brenčače za pouk sprejemanja na sluh, samovzbujeni oddajnik, itd. Na podlagi teh pridobitev se je uvedel večerni tehnični tečaj za izpopolnitev znanja instruktorjev elektro in radio tehnike. Obilo zahvale pa dolgujemo tudi bratski Sovjetski vojaški misiji pri Gl. Štabu Slovenije. Posebno nam je pomagal tov. kapetan Boris L i h o v , ki nam je dal marsikatera navodila in učne pripomočke, ki so nam bili ob takratnih prilikah posebno dragoceni.

Dne 20. avgusta 1944. je naša šola priredila prvo športno tekmovanje na osvobojenem ozemlju Slovenije in najbrž tudi Jugoslavije in to v okviru tedna Rdečega Križa. Tekmovalo se je: streljanja na 150 m, metanje bombe, tek na 50 m, 100 m, 1500 m, plavanje na 50 m in 100 m. Udeležba pri tej prireditvi je bila zelo velika. Skupno je tekmovalo 116 tovarišev in tovarišic, iz vseh bližnjih edinic NOV. Naš tečaj je zasedel dve prvi mesti in to tek na 1500 m in metanje bombe. Pri teku na 100 m smo dosegli drugo mesto. Neposredno po športni prireditvi se je odselil še tankovski tečaj, ki je bil v naši II.grupi. Tako je ostal v Črnomlju samo radiotehnično - telegrafski tečaj. V poslopje, ki ga je zavzemal tankovski tečaj, smo naselili VI. radiotelegrafski tečaj. S tankovskim tečajem je odšel tudi komandant tov. major Elsner. Posle šole je začasno vodil tov. kapetan Uroš. Istočasno je bil premeščen tudi naš instruktor kriptografije tov. Kostnapfel Janko, kot načelnik šifrerskega oddelka Gl. Štaba Slovenije. Njegov pouk pa je prevzel tov. poročnik Duhovnik.

V teh, že mnogo izboljšanih prilikah je začel dne 1. septembra 1944. VI a in b radiotelegrafski tečja, s starešinom tov. Jožetom Vodopivcem v VI. a razredu in tov. pporočnikom Koširjem v VI. b razredu. Tečaj je prišel polagoma v razširjen program in mu je bilo zato tudi trajanje določeno na 90 dni pouka. V tečaj je bilo poslano skupno 22 gojencev in 18 gojenk, in to skoraj izključno mladina iz civilnih ustanov osvobojenega ozemlja. S tem je imela radio telegrafska šola štiri razrede, to je V. a in b in VI. a in b z rednim poukom in večerni radio tehnični tečaj za instruktorje v katerem je poučeval tov. pporočnik Pavle Tepina, ki je prišel na mesto tov. poročnika Brelih Miloša - Mitje, ki je bil premeščen kot načelnik Oddelka za zveze Gl. Štaba Slovenije.

Dne 28. VIII. 1944. so ustaške bande vdrle čez Kolpo pri Vinici. Posrečilo se jim je, da prodrejo do vasi Zastava, nekako 2 km pred Črnomljem. Bili so pa prisiljeni na hiter umik. Šolski bataljon je sodeloval z Belokranjskim odredom, zavrnil sovražnika in tako preprečil prodiranje. Borbe pa so bile le kratkotrajne, tako, da so se gojenci že naslednji dan vrnili na svoje redno šolsko delo.

S pridobitvijo radio postaj smo po zaključenem IV. radiotelegrafskem tečaju praktično vežbali absolvente tega tečaja na terenu tako, da smo vsaj delno dopolnili manjkajočo "manipulacijo". Kot neobhodna posledica tej razširitvi je bilo zopet pomanjkanje učnih moči, vendar smo s skupnim delom tudi to premagali, ne da bi pri tem trpel pouk. Ta velika obremenitev instruktorjev je trajala do 20. septembra, ko je zaključil s poukom V. a tečaj z oceno 6 odličnih, 19 prav dobrih, 10 dobrih. Tako je uspešno dokončalo tečaj 35 gojencev, ki ga je kot starešina vodil tov. poročnik Igličar Ivan - Jur. Iz tega tečaja smo izbrali 2 absolventa kot pomožna instruktorja in to tov. Koširja Franca in Poberaj Vladimirja. S tem smo vsaj nekoliko olajšali ostalim instruktorjem obremenitev pri pouku. 28.IX.1944.pa je svoje delo končal V. b tečaj pod starešinom tov. zastavnikom Kramarič Božidarjem. Uspešno je zaključilo tečaj 23 gojencev in to 2 z odličnim, 7 prav dobrih, 14 dobrih, 2 pa z negativno oceno. Za 6 gojencev, ki radi prepoznega prihoda na tečaj niso zmogli snovi, smo nadaljevali pouk kot V. c razred, ki je polagal izpite 14. novembra 1944. z uspehom: 2 prav dobra, 4 dobri. Iz V. b tečaja smo pritegnili kot učno moč tovarišico Baloh Štefko, ki se je izkazala kot izredno nadarjena in sposobna. Čeprav je prišla na tečaj z enomesečno zamudo, je zmogla nadoknaditi zamujeno in pri uspehu pokazala odlično znanje. Začetno smo jo uvrstili kot pomoč pri tehničnem pouku. Zelo hitro pa je prevzela lastna predavanja ter imela pri tem prav dober uspeh.

Zbor aktivistov OF dne 6. in 7.IX.1944. je bil dogodek, ki ga je šola budno spremljala. Poročila aktivistov so nam posredovala na terenu zbrana izkustva v izgradnji naše mlade ljudske oblasti. Te smo uporabljali pri politični vzgoji naših gojencev. Na zborovanju se je izročilo tudi odlikovanja bratske Sovjetske zveze našim zasluženim borcem in političnim delavcem.

Pomanjkanje radio tehnikov nas je sililo, da smo v našo šolo uvrstili še tečaj radio tehnike. Začetno je ta naša zamisel izgledala dokaj fantastično, ker ni mogoče tako obširno snov, kot je radio tehnika, priučiti novincem, in to začetnikom, ki nimajo zadostnega predznanja v razmeroma kratkem času. Pa tudi ta problem smo rešili na ta način, da smo omejili pouk le na ono znanje in spoznanje, ki je bilo tehniku izrecno potrebno v prilikah naše domovinske borbe. Omejili smo se na one tipe radio postaj, ki smo jih imeli največ v uporabi. Drugič pa smo kot gojence vze-

li le maloštevilne izmed onih absolventov radiotelegrafskega tečaja, ki so se pokazali kot tehnično nadarjeni in sposobni. V pouk smo uvrstili obširno teorijo elektro in radiotehnike, ter predmete, ki so bili za razumevanje tega pouka potrebni in to matematiko, fiziko in tehnologijo. Pretežni del pouka pa je bilo praktično delo v delavnici v kateri so gojenci dobili samostojne naloge v iskanju in popravi napak v brezžičnih postajah, ki jih je naša delavnica v to svrho dobivala iz edinic ali radio delavnic Glavnega Štaba Slovenije. Delo se je vršilo po navodilih in pod nadzorstvom radiotehnikov in ppor. ing. Tepina Pavleta, ki je vršil tudi teoretična predavanja. Naš namen je bil, da v razmeroma kratkem času vzgojimo samostojne tehnike, ki bi pri edinicah prevzeli nalogo vzdrževanja postaj in tako razbremenili delavnice od takih popravil, ki bi se mogla izvrševati na licu mesta. Prvi radiotehnični tečaj se je začel dne 1. septembra 1944. s tremi tovariši.

V drugo vojaško tekmovanje 1.X.1944. je radiotelegrafska in tehnična šola vstopila s V. c ter VI. a in b, tehničnim instruktorskim tečajem ter šolsko delavnico, ki se je že dokaj dobro razvila. Čeprav naša šola z končanim tekmovanjem zmage ni prestala z udarnim delom, vendar nam je ta razpis dal novega poleta, nove energije, da izločimo one nedostatke, ki so nam ovirali delo. Do 1. decembra 1944.kot je trajalo tekmovanje smo dosegli sledeče. Z izdajanjem novega učbenika sprejemanja na sluh in tipkanja I. del je bil pouk tega predmeta postavljen na novo,boljšo osnovo, ki je bila uspešnejša. Z zadostnim številom tipk za vežbanje smo zmogli, da se redno poučuje tipkanje, ki je najvažnejše in najpotrebnejše znanje telegrafista. Poučuje se po istem učbeniku kot sprejemanje po navodilih, ki so mu dodana. Pri politični vzgoji smo prešli k predavanjem z oslonitvijo na aktualne tekoče dogodke in s primerjavo zgodovinskih dejstev. S tem je postala historična snov primerjana z današnjo vsakomur razumljivejša. Izboljšan je bil radiotehnični pouk s pridobitvijo 5 radio postaj različnih tipov 40 watt, nizkofrekvenčnim ojačevalcem in univerzalnim merilnim instrumentom.

Nepopisno navdušenje je zavladalo v vojski in med ljudstvom, ko smo dne 20. X. 1944. zvedeli za osvoboditev Beograda. V spontani povorki, ki se je razvila, je dal duška sleherni svojemu navdušenju v zavesti, da je s tem osvobojena prestolica naše nove, federativne Jugoslavije. Kot pri prestopu Rdeče Armade na jugoslovanska tla, tako je tudi takrat ljudstvo manifestiralo in izražalo hvaležnost Rdeči Armadi za dano pomoč. Pred vojaško misijo SSSR v Črnomlju so se začele velike manifestacije. Prirejen je bil še oficijelni miting z raznimi govori in manifestacijami, pri katerih smo polnoštevilno sodelovali.

Delavnica je postavila motorgenerator za polnitev akumulatorjev, ki zadostuje za potrebe naših radio postaj. Izdelala je 3 + 1 cevni super sprejemnik, 1 brenčač na izmenični tok, ter izvršila še nešteto popravil na šolskih in drugih postajah in napravah. Izdelan je bil nov učni načrt za pouk elektro in radio tehnike in se na podlagi tega začel pisati učbenik. Izven svojega rednega dela so se instruktorji in gojenci zelo pridno politično udejstvovali v šoli in med civilnim prebivalstvom. Sestavljali so učbenike in se strokovno izpopolnjevali.

Dne 4. oktobra 1944. se je začel VII. radio telegrafski tečaj. Od skupnih 54 je bilo 6 gojenk in 48 gojencev, ki smo jih razdelili na dva dela VII. a in VII. b razred. V tem tečaju se je pouk vršil že skoraj izrecno na podlagi učbenikov in z novimi učnimi pripomočki.

Zelo nas je zadela smrt našega priljubljenega komandanta Staneta Rozmana. Naša šola je sodelovala na komemorativnih in pogrebnih svečanostih dne 8. novembra 1944.

S poveljem dne 2. novembra 44. je bil sestavi naše šole dodan nov tečaj in to "Oficirski tečaj za zvezo", ki je imel namen v sodelovanju z radio telegrafskim in tehničnim tečajem vzgojiti zvezne oficirje, ki bi bili vsestransko usposobljeni organizatorji zveze, ter se tudi temeljito spoznali z najvažnejšim delom zveze to je radiotelegrafijo. Šola se je preimenovala v "Šolo za zvezo" ter ji je bil kot komandant postavljen tov. major Vekoslav Adamič. Kot starešina tečaja za zvezo pa tov. poročnik Rus Ciril - z instruktorji Taufer Radom, tov. por. Kump Robertom, in Jeraj Adolfom.

Dne 15. novembra 1944 so fašistična drhal in njihovi hlapci napadli Belo Krajino. Naš šolski bataljon je dobil povelje, da se na Maverlenu poveže z drugimi edinicami in tam drži položaj. Preko Doblić se je zvečer pomaknil v Butoraj, drugi dan pa na Maverlen, kjer je držal položaj tri dni, ter se nato čez Črnomelj premaknil na Uršna sela ter zasedel položaje pri Podlubnu, Birčni vasi in Sv. Florjanu. Ostal je na položaju do 24. novembra 1944 ter se nato vrnil da nadaljuje s svojim šolskim delom. Pri tem napadu je sovražnik pod vodstvom domačinov uspel, da je z malo edinico prodrl v Čenomelj, kjer je pokazal svojo visoko kulturnost s tem, da je zažgal stavbo meščanske šole. Zgorele pa so le učilnice, stanovanjski trakt stavbe pa je ostal nepoškodovan.

19.XI. so nas ponovno obiskali sovražni avijoni. Takrat pa temeljitejše. Po borbah, ki so se vršile v zraku sta dva avijona mitraljirala Črnomelj, osobito elektrarno. Pri tem je bil ubit strojnik, in zadeta zgradba naše šole.

Radi potreb drugih ustanov naše oblasti smo morali 5.XII.1944. izprazniti poslopje železniške sekcije. Nastanili smo se v preostalih prostorih meščanske šole. Šolske prostore smo prenesli v zgradbo ljudske šole, tako smo pridobili na učilnicah, da smo mogli razmestiti razrede tako, kakor je bilo potrebno pri takratni razsežnosti naše šole. Naša delovna ekipa je začela z izdelavo potrebnih miz, klopi in drugih predmetov, ki so nam bili potrebni za opremo učilnic, v šolski delavnici pa je napredovalo delo za izgotovitev vseh tehničnih naprav tako, da smo mogli proti koncu leta 1944. popolnoma uresničiti izpopolnitev radiotelegrafskega pouka. Na podlagi tega učnega načrta je bil VII. radiotelegrafski tečaj razdeljen v dva dela, z vmesnim izpitom, ki se je vršil 13.XII.1944. Pri tem je bilo izločeno 7 gojencev, ki niso bili zmožni da nadaljujejo s poukom, ter so bili nameščeni po edinicah, primerno pridobljenemu znanju. Dva gojenca, ki sta kazala izredno voljo, nista pa zmogla predelati snovi tečaja, smo namestili v VIII. tečaj, in to zato, ker sta dva odšla v pilotsko šolo.

Dne 16.XII.1944. se je vršil zaključni izpit VI. a r. t. t. ter pokazal sledeči rezultat: 8 odličnih, 7 prav dobrih, 3 dobri. 28.XII.1944. pa so položili izpit gojenci in gojenke VI. b radiotelegrafskega tečaja in sicer 5 odličnih, 7 prav dobrih, 1 s slabo oceno.

Med tečajem je bilo izločenih 26 gojencev - gojenk in to radi bolezni 6, ostali zaradi nesposobnosti. Iz tega tečaja so bili premeščeni v radiotehnični tečaj tov. Zajc Janez, Burja Miroslav, Štrukelj Vera, drugi pa so bili razporejeni po službeni potrebi. Med tem časom je bil izdan priročnik radiotelegrafskih kratic in kodek-

sov, izdelan učbenik sprejemanja na sluh in tipkanja II. del ter učbenik radiotelegrafske manipulacije.

Po enomesečnem presledku je šola sprejela v začetku decembra zopet nove gojence in to 64 po številu. Dne 11. decembra se je začel pouk VIII. radio telegrafskega tečaja. Gojence smo razdelili po učni zmožnosti v dve paralelki VIII. a in VIII. b, ki sta vršili pouk po novem učnem sistemu. V a razredu je bilo 35, v b pa 20 gojencev in 9 gojenk.

Stalno so nam zavezniški avijoni s padali ali s pristajanjem nosili pomoč, ki smo jo potrebovali, bodisi v orožju ali v hrani. Vendar nam pa ostane nepozaben dan 26. XII. 1944., ko je padlo žez 1000 padal. Lepo jasno zimsko nebo je bilo pose - jano ure in ure z neštetimi raznobarvnimi padali, ki so jih odmetavali težki zavezniški transportni avijoni, katerih motorji so neprestano brneli v lepi zimski dan , nam še posebno lep, ker je ta božična pošiljka prinesla oblačila in hrano, katero je naša vojska tako nujno potrebovala. Ves januar in februar se je to nadaljevalo , sicer ne v takih količinah, vendar toliko, da smo izdatno izboljšali prehrano , se oblekli ter oborožili vojsko in se dostojno pripravili na predstoječi končni obračun.

Novo leto 1945. je praznovala naša radiotelegrafska šola popolnoma preosnovana in v polni možnosti izvajanja novega učnega sistema, ki je dajal garancije za izvedbo najpopolnejšega pouka, ki so nam ga omogočale takratne prilike. Do kraja smo izdelali naše tehnične pripomočke, izgradili šolsko delavnico, in izpopolnili naše učne moči v večini z lastno vzgojo., tako da je imela 1.1.1945. šola sledeči sestav:

Major Adamič Vekoslav - komandant
kapetan Kukovec Alfonz - Uroš, politkomisar, starešina šole
kapetan Kernc Alfonz, instruktor politične vzgoje
pporočnik ing. Tepina Pavle, starešina radio in elektrotehničnega pouka
kapetan Vidmar Viktor, instruktor topografije, službe zveze in eksercira
pporočnik Košir Teodor, starešina tečaja in instruktor telegrafije
poročnik Igličar Ivan, starešina tečaja in instruktor telegrafije
zastavnik Kramarič Božidar, starešina tečaja, instruktor telegrafije
poročnik Čergan Lojze, instruktor radio in elektro tehnike
zastavnik Košir Ludvik, radiotehnik šolske delavnice
tov. Osterman Adolf, radiotehnik šolske delavnice
poročnik Duhovnik Ivan, instruktor kriptografije
tov. Vodopivec Jože, star. instruktor radiotelegrafije in manipulacije
tov. Lužar Janez, instruktor za radio - in elektro - tehniko
tov. Perčič Peter, instruktor za radio - in elektro - tehniko

Pomožne učne moči :
tov. Košir Franc
tov. Poberaj Vladimir
tov. Baloh Štefka

s tečaji : VII. a VII. b tečaj
VIII.a VIII.b tečaj
I. radiotehnični tečaj
II. radiotehnični tečaj in
instruktorski nadaljevalni tečaj

NOVI UČNI NAČRT

Radiotelegrafske šole.

I. del

Da prilagodimo učni sistem radiotelegrafske šole potrebam, ki nastajajo v naši NOV in PO Slovenije z razširitvijo in preraščanjem v redno vojsko in, da istočasno zadostimo potrebam, ki bodo nastale po osvoboditvi v naši osvobojeni domovini, smo izdelali nov učni načrt.

Pouk v tečaju, ki traja skupno 90 učnih dni razdelimo že začetno v dve paralelki, po učnih zmožnostih gojencev, da omogočimo individualnejši pouk in istočasno zmanjšamo preveliko število gojencev enega tečaja. Po 45 dneh trajanja konča I.del tečaja, ki je za sebe zaključena celota - z izpitom. Pozitivna ocena usposobi gojenca za obiskovanje drugega dela tečaja, ki ga končno usposobi za radiotelegrafista. Uspešno zaključen I. del je selekcija boljših, ki je potrebna za izbiro dobrih radiotelegrafistov, istočasno pa daje uspešno zaključen prvi razred, zadostno znanje za radiotelegrafista pri žičnem brzojavu, telefonista, nadzornika proge - šefa telefonskih central itd.

S selekcijo gojencev nadaljujejo II. del le najzmožnejši, postanejo res sposobni in samostojni radiotelegrafisti. Takih v dosedanjih tečajih nismo mogli izvežbati, ker je primanjkovalo tehničnih sredstev in učnih pripomočkov. Vsak gojenec, ki je do sedaj dokončal tečaj, se je moral usposobiti šele v praksi na postajah. To pa danes ni mogoče, ker je radio promet tako ogromno narastel, da zahteva celotni časi in znanje izvežbanega telegrafista.

Vsi predmeti so razdeljeni tako, da se medsebojno izpopolnjujejo in povezujejo tako, da v razmeroma kratkem trajanju tečaja gojenci pridobe višek potrebnega znanja in strokovne izurjenosti.

Predmeti so razdeljeni:

I. del

Pouk traja 45 dni po 9 ur = skupno 405 ur.

Štev.	Predmet	Skupno ur
1.	Sprejemanje	135
2.	Tipkanje	71
3.	Elektrotehnika - teorija	42

4.	Praktične vaje	66
5.	Politična vzgoja	21
6.	Čitanje kart in teorija zveze	14
7.	Računstvo in pisanje	21
8.	Petje in recitacije	14
9.	Pehotni eksercir in borbene vaje	21
	Skupno	405 ur

II. del

Pouk traja 45 dni po 9 ur dnevno skupno 405 ur

Štev.	P r e d m e t	Skupno ur
1.	Sprejemanje	60
2.	Tipkanje	60
3.	Manipulacija	135
4.	Radiopravilnik in poslovnik	8
5.	Radiotehnika teorija	22
6.	Radiotehnika - praktične vaje	67
7.	Politična vzgoja	15
8.	Kriptografija (vaje pri manipulaciji)	8
9.	Računstvo	8
10.	Pehotni eksercir	8
11.	Petje in recitacije	14
	Skupno	405 ur

PROGRAM POUKA je sledeč :

I. del

1). Sprejemanje na sluh.

V prvem razredu je za uspešno dovršitev tečaja potrebna brzina sprejemanja in tipkanja 50 črk na minuto. Pouk se vrši z brenčačem skupno za celi razred. Podlaga za učenje je od nas izdelani učbenik "Sprejemanja na sluh in tipkanja I. del", ki sloni na fonetičnem sprejemanju brez predhodnega učenja morsejevih znakov . Vrstni red je sprejemanje v novem učbeniku v toliko, da je začetek pri najtežjih znakih, ki se zato v teku učenja največkrat ponove, tako, da tudi pri teh dosežemo temeljito znanje.

2). Tipkanje.

Tipkanje smo uvedli kot novi predmet. Preje tega pouka nismo zmogli, ker nam je primanjkovalo tipk, ki smo jih sedaj z veliko težavo pridobili tako,da je bil uvršćen pouk tipkanja.

Vrši se po istem učbeniku kot sprejemanje. Predvsem je zato potrebna elastičnost in ritmika zapestja. Vaje se vrše z roko ob mizi toliko časa, da se doseže zadostna izurjenost, šele takrat se preide na morsejejevo tipko. Razred se vadi v celoti, na ta način, da daje instruktor začetni takt, bodisi to z roko, ali pa na tipki. Za njim ponavljajo gojenci - njih delo se kontrolira po ritmičnih udarcih tipk in le pri neenotnosti ritma vzpostavlja instruktor začetni red. Po kolektivni predelavi vseh črk in številk se preide na posamezno učenje, dokler se ne doseže zadostna izurjenost. Vzporedno s sprejemanjem in tipkanjem se uče gojenci tudi kodeksov in kratic potrebnih za vzdrževanje radio prometa tako, da jih ob koncu I. razreda tudi pri brzini 50 znakov na minuto obvladajo. To znanje usposobi gojence kot telegrafiste pri žičnem brzojavu.

3). Teoretični pouk - elektro in radiotehnike.

Elektrotehnika I. dela obsega vse znanje o elektriki, električnih pojavih in napravah, ki je potrebno za nadaljnje razumevanje pri tehničnem pouku.

Poglavje o električnih napravah obsega snov, potrebno za upravljanje s telefonskimi, brzojavnimi, signalnimi, merilnimi in usmerjevalnimi napravami.

Pri radio-tehniki pa je pouk usmerjen le za najsplošnejše razumevanje brezžičnih naprav, njih uporabe in hranitve. Pouk se vrši po učnem načrtu "I. dela Elektrotehnike.

4). Praktične vaje elektro in radiotehnike.

Predvsem imajo praktične vaje namen seznaniti gojenca z najpotrebnejšim orodjem tako, da ga gojenec sam uporablja v zvezi z materjalom v napravah, za katere se vežba. Dalje spozna v najožji povezavi z teoretičnim poukom vse sestavne dele in celotne naprave, ki jih uporabljamo, spoznava učinek in vpliv električne energije, vidi pomen pravilne namestitve, preizkuša merilne instrumente, polni akumulatorje, priključuje baterije, preizkuša telefone, išče in popravlja napake, računa upore in napetosti in odklanja slabe kontakte, popravlja slušalke, namešča antene, izmenjuje elektronke, uglašuje radio aparate itd.

Namen praktičnih vaj je, da gojenec obvlada vso, v učnem načrtu za praktične vaje I. del navedeno elektrotehnično snov v toliko, kot mu je potrebno začetno v praksi, kjer si še širi in utrjuje pridobljeno znanje.

(pouk se vrši po učnem načrtu I. del elektrotehnika - praktične vaje).

5). Politično delo na radiotelegrafski šoli

Poleg ostalih predmetov se je na radiotelegrafski šoli predavala tudi politika. Zakaj? Zato, ker je bil namen komande šole, da ne zgradi samo strokovno sposobnih telegrafistov, temveč, da bodo šolo zapustili tudi politično dograjeni ljudje, ljudje, ki bodo imeli pravilen pogled na svet, dogodke v svetu in, ki bodo pravilno pojmovali vsebino narodno osvobodilne borbe, tako, da bodo to svojo pojmovanje znali prenesti tudi na še nevzgojeno okolico. Poleg tega je imela politična vzgoja tudi namen, da naše borce moralno in etično dviga, da jim daje pravo pojmovanje vojaške in narodne discipline, z eno besedo, da iz njih napravi dobre borce, dobre delavce in zavedne ter pokreta predane ljudi. Vsak tečaj je imel trikrat tedensko politično uro, katero je obdržal instruktor za politično vzgojo, poleg tega pa so bili gojenci deležni še posebnih političnih sestankov, na katerih so se razpravljala pereče in aktualna vprašanja interpretirale na novo izišle brošure, komentirali članki iz dnevnega časopisja ter predavali na novo nastajajoči problemi. Na političnih urah pa se je obravnaval določen program, ki pa se je širil vzporedno z razvojem naše borbe, in našega gibanja. Na teh političnih urah je gojenec spoznal natančen razvoj naše vojske, razložil se mu je točno pomen in vrednost prave zavestne discipline, pomen narodne in delovne discipline, prikazala se mu je verna slika nastajanja in grajenja naše nove ljudske oblasti, njena vrednost za ves slovenski in vse jugoslovanske narode, prikazali so se mu vzroki razpada stare Jugoslavije in z njimi združeno vso vrednost in ves pomen ureditve nove države, pokazala se mu je gniloba stare družbe, ki je ustvarila fašizem in z njim združeno sedanjo vojno. Najbolj natančno pa so gojenci spoznali ves potek OF gibanja. Dojeli so vsebino tega gibanja, vrednost tega gibanja za rešitev in idejno preusmeritev vsega slovenskega naroda, spoznali so namen politične enotnosti v našem boju ter že v naprej spoznali naloge, ki čakajo OF po končani vojni. Vzporedno z razvojem gibanja, pa so gojenci spoznali tudi vse izrodke slovenskega naroda, ki so pod imeni plava ali bela garda in kasneje pod imenom domobranci nastopali proti lastnemu narodu. Spoznali so gojenci na političnih urah tudi pomen in vrednost Rdeče Armade, glavne iskrene pomočnice slovenskim narodom, spoznali so tudi ustroj Sovjetske države in njenega gospodarstva.

Posledica teh političnih ur in sestankov se je kmalu pokazala. Tovariši, ki preje niso imeli nobenega pogleda v svet, so sedaj začeli gledati na dogajanja okoli sebe kritično, znali so si ustvariti pravilen odnos do svoje okolice, dvignila se je borbena in narodna zavest, povečala se je disciplina in volja do dela in gojenci so odhajali na nova mesta že kot politično precej dograjeni ljudje. Pokazala se je posledica politične vzgoje tudi pri njihovem delu med ljudstvom, kajti sedaj je bilo njih tolmačenje dobe ljudem čisto drugačno, kot je bilo preje, ko jim je bilo še toliko pojmov čisto nejasnih.

Posledica politične vzgoje je bila tudi aktivizacija gojencev na izven šolskem polju. Tako so gojenci sodelovali na vseh prireditvah civilnih ustanov, na prireditvah SKOJ-a, ZMS, vojske in SNG-ja. In vse to je dvigalo njih znanje, širilo njih politično obzorje in gradilo iz njih dograjene delavce in borce. Tovariši so se začeli vedno bolj in bolj zavedati veličine naše borbe ter so pričeli vse svoje delo uokvirjati v čimvečji razmah pokreta in čimsigurnejšo zmago partizanskega orožja.

Politična vzgoja prvega oddelka je usmerjena po sledečem programu predavanj:

1. Zakaj je propad Jugoslavija?
2. Početek in cilj OF (Interpretacija temeljitih točk).
3. Razvoj in delo OF, pregled dela po vojaški in politični liniji.
4. Pomen KP v OF.
5. Narodni izdajalci.
6. Taktika in delo reakcije v borbi proti OF.
7. Razlika med bivšo jugoslovansko in današnjo partizansko vojsko.
8. Razvoj in nastanek NOV.
9. Graditev federativne Jugoslavije (AVNOJ) in ostali federalni parlament.
10. Pomen AVNOJ-a in interpretacija njegovih sklepov.
11. Pomen SNOS-a in interpretacija njegovih sklepov.
12. Pomen ZAVNOH-a, ZAVNOM-a itd. ter interpretacija njihovih sklepov.
13. Kaj je to NKOJ, NKOS, IOOF?
14. Graditev slovenske ljudske oblasti (prikaz in obrazložitev naše oblasti).
15. Graditev slovenske ljudske oblasti.
16. Pomen ZOSN za nastanek naše oblasti.
17. Pomen maršala Tita za našo vojsko in federativno Jugoslavijo.
18. Pomen discipline v vojski in civilnem življenju.
19. Rdeča Armada
20. Posledice fašizma v Nemčiji in Italiji.
21. Aktualna politična vprašanja.

6). Čitanje kart in teorija zveza.

Ker je v interesu naše vojske, da se oficirski kader čimbolj strokovno izobrazi, se je uvedlo v oficirsko šolo predmete, ki dvigajo raven vojaškega znanja in nudijo gojencem - bodočim oficirjem vpogled v pravilno karto, ker je zemljišče glavni element borbe. Radiotelegrafistom se nudijo le osnovni pojmi topografije in sicer predvsem spoznavanje karte in nje raba.

Ker se radijska zveza obravnava v "pravilniku" se podaja gojencem le osnovne pojme o zvezi.

Program "Čitanja kart" je sledeč:

1. Kaj je karta in njen pomen za vojsko.
2. Topografski znaki (risani na kartah 1: 100.000, 1: 50.000, 1: 25.000)
3. Poldnevniki, vzporedniki, zemljepisna širina in dolžina.
4. Glavne, stranske in medstranske strani neba (tuje črke)
5. Plastnice in ekvidistanca.
6. Absolutna in relativna višina.
7. Merilo in razdelitev kart.
8. Orientacija na zemljo.
9. Glavne zemljiške oblike.
10. Azimut in raba busole.
11. Skica, legenda, itinerer.
12. Potovanje po karti in računanje časa.
13. Povečava karte.

Program teorije zveze je sledeč:

1. Bistvo in naloga zveze.

2. Kaj posreduje zveza.
3. Pogoji zveze ter njeni organi.
4. Živa in tehnična sredstva zveze (predvsem električna).

7). Računstvo in pisanje.

Računstvo je bilo vpeljano kot reden učni predmet radi tega, da bi gojenci lažje razumeli predavanja iz radio - in elektro - tehnike. Vsa materija je torej tako prikrojena, da se razvija vzporedno z razvijajočo so radio in elektrotehniko.

Vaje pisanja so uvedene kot predmet, da se nauče gojenci pri sprejemanju šifriranega teksta, uporabe velikih tiskanih črk, za dosego jasnosti sprejetih šifer.

Program je sledeč :

1. Spoznavanje števil (gola in decimalna števila)
2. Štiri osnovne računske operacije s celimi in decimalnimi števili.
3. Ulomki :
   Kaj je ulomek?
   Kakšne ulomke imamo?
   Pretvarjanje decimalnega števila v ulomek in obratno.
   Štiri operacije z ulomki, razne kombinirane naloge z ulomki in ostalimi števili.
4. Procentni računi.
5. Kvadriranje celih, decimalnih števil in ulomkov.
6. Kvadratni koren.

8). Petje in recitacije.

Petje in recitacije smo upeljali kot reden učni predmet zaradi tega, da bi se gojencem dalo malo razvedrila, da bi se jih vsaj enkrat tedensko iztrgalo iz napornega in duha ubijajočega pouka in da bi vsi imeli priliko naučiti se partizanskih pesmi in da bi v slučaju potrebe lahko nastopili pri proslavah ali drugih prireditvah pri katerih sodeluje tudi radiotelegrafski tečaj ali pa na svojih internih mitingih. Iz prakse smo videli, da je bilo vpeljavanje petja in recitacij v šolo pozitivno, posebno še, ker pri tem ostali pouk ne trpi.

9). Pehotni eksercir in borbene vaje.

Pehotne vaje imajo namen zgraditi discipliniranega vojaka, ki že na zunaj kaže pravo vojaško ponašanje.

Borbene vaje pa imajo namen nuditi radiotelegrafistom osnovne pojme o borbi.

Program pehotnega eksercira :

1. O disciplini
2. Pozdravljanje
3. Raportiranje
4. Obrati ter postrojenje na mesta in v pohodu
5. Gimnastične vaje z in brez orožja.
6. Uvedba slovenskega poveljevanja

Program borbenih vaj :

1. Borbeno kretanje (hoja, plazenje, kotalikanje, tek, dir)
2. Iskanje in uporaba zaklonov
3. Označevanje in opazovanje ciljev
4. Razvijanje desetine, voda, čete v strelski stroj
5. Delo borca v napadu in obrambi
6. Patrole (naloga vodje, pomočnika in zveznika).

Program pouka II. del

I. Sprejemanje

Pouk sprejemanja se vrši kot nadaljevanje I. dela z brenčačem v skupnosti gojencev celega razreda po tipkanju instruktorja po posebno izdelanem učbeniku II. del, ki je sestavljen na podlagi šifriranih depeš in odprtega teksta v raznih jezikih. Dolžina depeše se postopoma sorazmerno z brzino veča. Šifrirane depeše so istočasno kriptografske naloge, ki jih gojenci v prostem času po dodanem dešifrantu razrešijo. Namen vaj je večanje brzine in sigurnosti sprejema do 80 znakov na minuto, ki je določena kot pogoj pozitivni končni oceni II. dela radiotelegrafskega pouka.

2). Tipkanje.

Tipkanje II. dela radiotelegrafskega tečaja je stopnjevanje brzine od 50 do 70 znakov na minuto s posebno pažnjo na pravilnost oddajanja znakov. Vaje se vrše po učbeniku sestavljenem iz šifriranih depeš odprtega teksta in sestava raznih kombinacij kratic in kodeksov. Istočasno služi pouk tipkanja praktičnim kriptografskim nalogam in to z odtipkanjem lastno šifriranih depeš ki jih ostali gojenci sprejemajo. Le pozitivna ocena v tem predmetu je pogoj za kvalifikacijo radiotelegrafista.

3). Manipulacija na zvočnih napravah in postajah.

Ta novo uvedeni predmet je postal potreben zato, ker je z obširnejšim radioomrežjem in večjim prometom postala praksa absolventov radiotelegrafskega tečaja na postajah nemogoča. Prakso smo prenesli v sam tečaj, ki je podaljšan za 30 učnih dni. Pouk manipulacije je postal mogoč šele z pridobitvijo potrebnih tehničnih naprav in radio postaj. Šolska delavnica je izdelala zvočne naprave v razredu. Z njimi je omogočeno vsem gojencem manipulativno delo s tipko in slušalkami, vzpostava linijske zveze itd. Mogoč pa je tudi priključek vseh gojencev na sprejemnik, da lahko slede delu drugih gojencev na postajah. Vzporedno pa gojenci na šolskem radio centru nadalje utrjujejo svoje na zvočnih napravah pridobljeno znanje z vzpostavo raznih zvez, delom v omrežju večjih postaj, oddajo klicnih znakov in cirkularnih depeš. Praktične manipulativne vaje na postajah se vrše točno po predpisih pravilnika in poslovanja na postajah. Vadi se prevzem in predaja službe, pisanje depešnih blanket, dnevnika postaje, pravilne administracije itd.

Podlaga temu pouku je "učbenik radio - manipulacije".

4). Pravilnik in poslovanje na postajah.

Pri tem predmetu dobe gojenci splošno znanje o določbah pravilnika in poslovnega reda na postajah. Pouk vsebuje službene predpise, manipulativna pravila, administrativno znanje itd. potrebnih radiotelegrafistu.

Podlaga pouku je "Pravilnik radio - službe" in "poslovnik radio - postaje".

5). Teoretični pouk - Radiotehnika.

Drugi del tehničnega pouka obsega presežno radio - tehnično znanje. Po predhodni ponovitvi elektrotehnike in električnih naprav preide pouk k temeljitejši obdelavi radiotehnike, ki pa je v glavnem usmerjena le za uporabo in čuvanje aparatov. Največ pažnje je posvečeno zunanjim delom radioaparata, priklopitvi virov energije in antenskim napravam. To teoretično znanje zadostuje vsakemu radiotelegrafistu, da pravilno upravlja s svojim aparatom in da odstrani navadne zunanje napake.

Pouk se vrši po učbenem načrtu "II. del Radiotehnika".

6). Praktične vaje - Radiotehnika.

Praktične vaje II. dela so predvidene za praktično izpopolnitev pridobljenega radiotehničnega znanja. Kot pri teoretičnem pouku, tako je tudi pri praktičnih vajah največja pažnja posvečena hitri in temeljiti uglasitvi sprejemnika in oddajnika, praktičnemu nameščanju raznih anten, iskanju in odklanjanju temeljnih napak, nadomestitvi elektronk in preskrbi z energijo.

V zvezi z znanjem I. dela zadostuje to praktično znanje vsakemu radiotelegrafistu, da v redu oskrbuje svoje naprave jih pazljivo premešča in pravilno nameša, dobro priključi in oskrbuje s potrebno energijo.

Vaje so usmerjene z učnim načrtom " Praktične vaje II. del - Radiotehnika".

7). Politična vzgoja.

Pouk politične vzgoje II. dela je nadaljevanje in izpopolnitev I. dela. Obravnava razdobja in razvoj človeške družbe, gospodarska in narodnostna vprašanja, razvoj in pomen države, razvoj in pomen "Oktoberske revolucije", vrste ustav in njih pomen za državo in državljane, posledice fašizma v Evropi, itd. S tako prikrojenim programom hočemo gojencem dati zdravo in pravilno podlago za razumevanje sedanjosti z ozirom na preteklost. Ta predavanja nekako še bolj izčrpno razlagajo različne sklepe AVNOJ-a, SNOS-a in ostalih federalnih parlamentov. Naš cilj je , da vzgojimo tovariša, ki bo znal pravilno dojemati pomen in cilj naše borbe in ki bo v celoti razumel vrednost federativne Jugoslavije.

Program predavanja je sledeč :

1. Glavna razdobja družbenega razvoja : prakomunizem
2. Glavna razdobja družbenega razvoja: suženjsko gospodarstvo
3. Glavna razdobja družbenega razvoja: fevdalizem
4. Glavna razdobja družbenega razvoja: kapitalizem
5. Revolucije
6. Ustaje
7. Pomen "Oktoberske revolucije" za Rusijo.
8. Pomen Oktoberske revolucije za delavski razred celega sveta.
9. Narodnostno vprašanje v Sovjetski Zvezi.
10. Gospodarstvo v Sovjetski Zvezi
11. Kaj je to enakopravnost narodov ?
12. Razvoj Oktoberske revolucije.

8). Kriptografija :

Je uvedena kot predmet radi potrebe radiotelegrafista po znanju šifriranja in dešifriranja. Posebno važno je to znanje za onega telegrafista, ki je navezan na samega sebe, tako, da prevzema tudi dolžnost šifrerja. Pouk je le teoretična razlaga - praktične naloge daje instruktor pri manipulativnem delu na postajah.

Snov je razdeljena sledeče :

1. Važnost kriptografije
2. Tehnični izrazi iz kriptografije
3. Naloge kriptografije
4. Sistemi šifriranja
5. Sistem različne razporeditve črk ali skupin črk jasnega besedila.
6. Sistem enostavne nadomestitve.
7. Sistem sestavljene nadomestitve.

8. Sistem ključa
9. Sistem kodeksa
10. Prednosti in pomanjkljivosti posameznih vrst šifriranja.
11. Kratka navodila za dešifriranje brez dešifrantov.
12. Praktične naloge (pri manipulaciji na postajah).

9). Računstvo

Pouk računstva II. del je razširitev in poglobitev v I. delu pridobljenega znanja in istočasno nadaljevanje prvotnega programa. Cilj je da se gojenci seznanijo z računskimi operacijami, ki so potrebne za radiotehnični pouk. Vaje v računanju se vrše pri radiotehniki in praktičnih vajah, kjer uporabljajo gojenci naučeno snov.

Učni načrt je sledeč :

1. Kubiranje
2. Računanje kvadratnega korena
3. Računanje kubičnega korena
4. Reševanje enačb z eno neznanko
5. Reševanje navadnih enačb z dvema neznankama.

10). Pehotni eksercir

Načrt in program kot pri I. delu učnega načrta.

11). Petje in recitacije

Učni načrt in program kot pri I. delu učnega načrta.

Kot rečeno smo ta učni program izdelali in uvajali postopoma, kot so nam to dopuščala tehnična sredstva, ki smo jih morali zbrati ali v naši delavnici sami izdelati , in kot nam je bilo to omogočeno z dovršitvijo in izpopolnitvijo za ta sistem potrebnih učbenikov. S tem ni rečeno, da je ta učni sistem popoln, pri nadaljnem delu smo našli še marsikatero točko, ki smo jo še izpopolnili in dogradili. Omejeni pa smo bili tudi po prilikah stalne borbe s sovražnikom, ko smo mogli dnevno v središču malega osvobojenega ozemlja pričakovati od vseh strani sovražne napade, ter smo tudi marsikatere doživeli in odbili sovražnika. Naša vzgoja je imela za stalno oviro kar dva nasprotnika in to okupatorja z domačimi izdajicami in pomanjkanje potrebnih sredstev za pouk. V tej dvostranski borbi pa nikakor nismo omagali. Stalno smo se vzpodbujali in vlagali vso našo borbenost na vojaškem in tehničnem polju, izrabili vse naše sile in znanje za napredek vzgoje radiotehnikov in telegrafistov , ter pomagali tako naši domovini v končno svobodo. Naš cilj pa je bil še dalekosežnejši. V naš učni načrt smo vključili pouk takih predmetov, ki bodo usposobili absolvente naše šole, da vrše s svojim pridobljenim znanjem tudi mednarodno telegrafsko službo. Na mednarodnem prometu je zgrajen ves naš pouk, ki je tudi v letu 1945 potekal v smeri kot smo si jo začrtali, to je s stalnim dvigom kvalitetne usposobitve gojencev in učnih moči, izgradnje šolske delavnice in raznih drugih tehničnih potrebščin.

Z 2. januarjem se je pričel novi radiotehnični tečaj, s petimi gojenci. Pri tem so nam služila že izkustva prvega radio tehničnega tečaja, ter smo mogli izpopolniti tudi ta pouk. Radi nujnih potreb so bili pozneje odpuščeni iz tečaja 3 gojenci, tako, da sta morala biti ostala dva uvrščena v III. tečaj. Nekako sredi januarja pa je končal pouk prvi radiotehnični tečaj z tremi gojenci, katere smo po teoretičnih in praktičnih izpitih, ki so jih položili s prav dobrim uspehom, poslali v radio de-

lavnice Glavnega Štaba Slovenije. Praktično delo v delavnicah je pokazalo, da je bil naš način pouka dober, ker so se pokazali kot radiotehniki sposobni samostojnega dela. S tem smo dosegli cilj, da v kratkem času teoretično in praktično usposobimo gojence kot radiotehnike. V drugem tečaju smo začeli z izpopolnitvijo našega tehničnega učnega sistema, da dosežemo še boljši uspeh. Ne delamo si ustvar in vemo, da bo res pravi radiotehnični pouk mogoč šele v polni svobodi, ko bodo na razpolago vsi potrebni pripomočki.

3.1.1945. smo začeli kar z dvema tečajema in to radi velike potrebe po radiotelegrafistih. Začel se je IX. in X. tečaj.

V IX. tečaj, ki ga je prevzel kot starešina tov. pporočnik Košir Teodor, smo sprejeli 23 gojenk in 9 gojencev, med tem ko je bil starešina X. tečaja tov. pporočnik Tepina Pavle z 54 gojenci in gojenkami.

Pouk je potekal normalno. Velike težkoče pa smo imeli z kurjavo, ker je bilo treba voziti drva iz zelo oddaljenih gozdov, ko je splošno primanjkovalo vprežne živine. Posebno težko je bilo s kurjavo telovadnice meščanske šole, v kateri so bili nastanjeni gojenci. Tako vsi napravljeni ukrepi niso zadostovali, da ne bi isti v mrzlih januarskih nočeh zmrzovali. Tudi to ni moglo zlomiti v njih volje do učenja, ker je nemoteno napredovalo.

Da izpopolnimo vrzel smo dobili dne 21.1.1945. tov. Presl Mirota, da bo redno poučeval računstvo, pisanje in tehnologijo, za katere nam je primanjkovalo redne učne moči.

Dne 2.11.1945. je imel VIII. radiotelegrafski tečaj v učnem načrtu predvidene izpite I. dela tečaja, ki je pokazal na podlagi novo vpeljanega učnega sistema odlične rezultate, tako, da je kljub poostreni klasifikaciji in le z prav dobro oceno prišlo v drugi del 52 gojencev, 5 gojencev je bilo premeščeno v X. radiotelegrafski tečaj, da ponove snov, ki jo kljub marljivosti niso zmogli, 3 gojenci pa so bili vrnjeni edinicam. (3 so bili že začetno izločeni.)

S poukom je dne 3. februarja 1945. končal VII. a in b tečaj z oceno : 13 odličnih, 20 prav dobrih, 5 dobrih, ki so dobili takoj strokovnemu znanju in drugim vojaškim vrlinam primerne podoficirske čine, odlični pa še brzostrelke in to po nalogu komandanta Glavnega Štaba Slovenije tov. generalmajorja Dušana Kvedra, ki je obiskal šolo in prisostvoval izpitom. O ureditvi šole in pouka se je izrazil vsesplošno zadovoljivo, tako, da je obisk predstavljal velik dogodek za gojence in šolo, ker nas je utrdil in prepričal o pravilnosti našega dela, ter dvignil zavest, da naše dosežene uspehe udarniško še povečamo.

Iz tega zaključenega VII. radio telegrafskega tečaja smo zopet izbrali 4 tehnično najboljše gojence za radiotehnični tečaj, ki je v skupni sestavi šestih gojencev zopet nadaljeval svoje delo. Med tem časom sta bila od prejšnjega radio tehničnega tečaja preostala gojenca zaposlena pri praktičnem delu v delavnici, ter si tam pridobila praktičnih izkušenj, ki sta si ga še naknadno z teoretičnim poukom utrdila.

Iz VII. radio telegrafskega tečaja smo obdržali še tri gojence in to Goljat Leopolda, Bucik Alojza in Kambič Janeza, da jih porabimo kot pomožne učne moči.

Pouk v drugih tečajih se je nadaljeval, vedno pogostejše pa je bil prekinjen z pripravljenostjo cele šole, ki se je pretvorila v borbeno edinico-bataljon- ter dobila določene naloge v slučaju, da zamenja šolsko sobo z borbenim položajem. Stanje, ki je nastalo je dalo slutiti zadnje tresljaje smrtno zadete fašistične zveri. Tudi v

teh prilikah smo vršili našo dolžnost, prilagajeval i smo se pač okolnostim ter dne 25.II.1945. zaključili I. del X. radio telegrafskega tečaja, dne 27.II.1945. pa prvi del IX. radio telegrafskega tečaja.

V X. radiotelegrafskem tečaju je bilo delno prej, delno pa pri tem izpitu izločeno 26 tovarišev, tako, da je drugi del tečaja nadaljevalo le 26 gojencev in gojenk . Med izločenimi smo 5 tovarišev določili da ponavljajo v XI. tečaju, ostale pa napotili svojim edinicam. V IX. tečaju pa je bilo izločeno skupno 8 gojencev, tako, da je prešlo v drugi del 22 gojencev oziroma gojenk. Z navdušenjem je dne 22.II. 1945. naša vojska in civilno prebivalstvo proslavljalo 27 letnico Rdeče Armade. Pri izredno veliki udeležbi se je z godbo na čelu razvila povorka po mestu, ki je z vzklikanjem in petjem izražala svoje velike simpatije in ljubezen do junaške bratske Armade, ki nam je s toliko nesebično požrtvovalnostjo priskočila na pomoč v naj - bolj črnih dneh našega naroda. Povorka je krenila pred rusko vojaško misijo, kjer je množica dala polni izraz vsem svojim čustvom. Naša šola se je udeležila te povorke, drugi dan, to je dne 23.II.1945. pa je priredila še lastni slavnostni miting.

29.II.1945. je začel s poukom novi in to XI. tečaj z 68 gojenci in 8 gojenkami, ki ga je prevzel kot starešina tečaja tov. Bucik Alojz. Dne 17.III. 1945. nas je zapustil tov. Igličar Ivan, ki je bil med najstarejšimi učnimi močmi šole, da svoje znanje izpopolni še na tečaju v Sovjetski Rusiji, ravno tako je odšel tov. Čergan Lojze dne 21.III.1945. Z njimi smo izgubili izkušena instruktorja, vendar je pouk potekal, razen malih pripravljenosti, nemoteno do 22.III.1945., ko je dobila naša šola povelje, da izvrši pohod proti Kolpi, ki so jo ustaške bande prekoračile, ter zažgale vasi Sela, Gorenci, Dolenci in Adlešiči. Pred našim pohodom pa se je sovražnik umaknil, tako, da smo prišli nemoteno v upepeljene vasi. Ostali smo na položajih pri vasi Gorenci, ter se naslednji dan zvečer zopet vrnili, da nadaljujemo s poukom. Tako je 28.III.1945. končal pouk VIII. radio telegrafski tečaj ter pri izpitih pokazal sledeč uspeh : 18 odličnih, 24 prav dobrih, 4 dobre. Iz končnega uspeha je razvidno, da je novo uvedeni način pouka obveljal kot sistem, ki v rekordno kratki učni dobi 90 dni omogoči vzgojo radiotelegrafistov, ki morejo po končanem tečaju prevzeti službo na radio postaji kot samostojni telegrafisti. To nam je potrdila tudi praksa, ko smo dobili sporočila, da so absolventi v veliki večini slučajev zmogli takoj samostojno delo na postajah in da so se pri tem izredno dobro obnesli. Taka zatrdila so nam bila vedno zopet nova vzpodbuda, da še izpopolnimo naš pouk, da delamo še z večjo požrtvovalnostjo v dosego še boljših rezultatov. S časom si je šola pridobila z doseženimi uspehi tradicije - zbrala si tudi izvežbanih učnih moči in tehničnih sredstev, ter si stavila nalogo, da z vsemi silami stremi k izpopolnitvi, da bo po končani borbi v naši svobodni domovini vršila polno vredno nalogo vzgoje bodočih radiotelegrafistov in tehničnih strokovnjakov telekomunikacijskih naprav za katere bo po osvoboditvi postala vsestransko zelo velika potreba, zato delamo, da z tradicijo naših do sedaj doseženih uspehov ne razočaramo upanj, ki se stavljajo na našo šolo. Zato smo tudi iz VIII. r. t. t. pritegnili 5 sposobnih gojencev ter vzgajamo še učnih moči, da bo mogoče z izbiro najboljših zopet dvigniti pouk do višje stopnje. Zbrani so bili tovariši : Stanovnik Aleš, Božič Janez, Mulej Viljem, Lenarčič Slavka in Tarman Ivo, ter dodeljeni izkušenim instruktorjem, da pod njihovim nadzorstvom poučujejo. Ta način nam je omogočil, da smo si

vzgojili res zmožne, predane in požrtvovalne učne moči, ki so se, kot nam je to pokazala praksa, zelo dobro obnesli. Kot v prejšnjih, tako smo tudi v tem tečaju zbrali 3 gojence za tehnično izobrazbo. Novo vzpodbudo zato smo dobili iz radio delavnic Glavnega Štaba Slovenije s sporočilom o pravilnosti naše tehnične vzgoje. Potrdili so nam, da so uporabljivi, tako , da izvršujejo celo samostojna teh - nična dela. Kot omenjeno ni bila tehnična vzgoja zamišljena kot nekaj zaključenega, ker si nismo delali utvar, da v tako kratkem času, kot nam je bil na razpolago vzgojimo vsestransko spsosobne radiotehnike. Take sposobnosti naših absol - ventov so nas delno celo presenetile, ker tako velikega uspeha nismo pričakovali. S prepričanjem, da je naša tehnična vzgoja pravilna, smo pridobili nove vzpodbude in novega poleta tako, da bo v priborjeni popolni svobodi potrebna le mala izpopolnitev učnih sredstev, da dvignemo tehnično vzgojo do višine, ki jo zahteva sodobni tehnični napredek.

Politično in kulturno delo šole je bilo zelo razvito. Vsak tečaj si je štel kot dolžnost, da z drugimi tekmuje, da priredi kar največ mitingov, da sodeluje na prireditvah S.N.G. ali da na političnem polju doseže kar najboljše uspehe. S svojim delom je šola za zvezo posegla v vso politično in kulturno delo svojega okoliša, ter pri tem dosegla tudi splošno priznane uspehe. Ni takorekoč bilo prireditve, pri kateri ne bi šola sodelovala, in to kljub vsej veliki obremenitvi gojencev, ki je zahtevalo od njih dnevno najmanj 10 urno učenje. Začela in vpeljala je redno tedenske politične in kulturne večere, izdajala časopis "Politični kurir". Vsak tečaj je pisal svoj stenski časopis, priredila je prvo športno prireditev na osvobojenem ozemlju in posečala sestanke volivcev. Gojenci so sodelovali pri proslavi osvoboditve Beograda, pri SKOJ-evski konferenci in mitingu, priredili miting v Tribučah, Dobličah in Butoraju, 2 krat miting v Črnomlju, sodelovali pri proslavi Rdeče Armade, pri proslavi podpisa pakta med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo, pri proslavi Prešerna, prihoda Rdeče Armade na slovensko ozemlje in oktoberske revolucije.

Dne 29. III. 1945. se je vršil v šoli pouk normalno, ta dan pa je bilo odrejeno pripravno stanje. Že drugi dan je bil normalni pouk, ki je bil 4. IV. 1945. zopet prekinjen s proslavo prihoda Rdeče Armade na slovenska tla. Celo osvobojeno zemlje je praznovalo ta veliki dogodek, vršili so se slavnostni mitingi, na katerih je šola sodelovala. Istega dne je bil premeščen tov. kapetan Vidmar Viktor ter je pouk njegovega predmeta prevzel tov. poročnik Kump Robert.

Kot edinstveni dogodek moram omeniti še poroko tov. Lužar Janeza in Baloh Štefke, oba instruktorja radio in elektrotehnike, ki sta še med našo partizansko borbo položila temelj bodoči radiotehnični družini. Slovesni akt je izvršil politkomisar Šole za zvezo tov. kapetan Uroš dne 14. IV. 1945., cel instruktorski zbor pa je to življenjsko zvezo še temeljiti proslavil. Z vedno večjo brzino so si sledili dogodki. 10. IV. 1945 je začel s poukom XII. r.t.t. z 51 gojenci, to je 31 gojenci in 18 gojenkami. Starešinstvo tečaja je prevzel tov. zastavnik Kramarič Božidar. Vendar radi dogodkov ta tečaj ni prišel na osvobojenem ozemlju do pravega pouka , ker je bilo že 11. IV. že zopet odrejeno pripravno stanje, ki je trajalo do 17. IV. 1945.

Med tem časom ni bilo pouka, pač pa so se vršile stalne vojaške vaje, naše radio ekipe z zmožnejšimi gojenci in instruktorji pa so vzdrževale odrejene radio

zveze. Praznovali smo podpis prijateljskega pakta med SSSR in Jugoslavijo in to dne 16. IV. 45., drugi dan pa je bil sprejem V. prekomorske brigade. S tem smo proslavili tudi prve stike s IV. Jugoslovansko Armijo. Dne 18.IV.1945. pa je dobil bataljon Šole za zvezo povelje, da zasede položaje ob Kolpi, ter se vrnil 20. aprila zvečer, da prihodnji dan krene zopet nazaj, da zadrži sovražnika, ki nas je začel stalno vznemirjati. Na teh položajih je ostal bataljon vse do 28. IV. 1945., ko je dobil povelje da se vrne v Črnomelj, da naložimo vse svoje stvari na vozove in krenemo v smeri Starega trga ob Kolpi, da se pridružimo ofenzivnemu pohodu IV. Armije, ter do kraja potolčemo fašistično zver. Pri Starem trgu smo popoldne prekoračili Kolpo in se nastanili v vasi Blaževci. V dežju smo drugi dan 29.IV. krenili čez Srbske Moravice do Brod Moravice, kjer smo ostali do večera ter po povelju zvečer nadaljevali pokret in krenili preko Broda na Kolpi v Kuželj. Tja smo prispeli proti jutranjim uram 30.IV. da se nastanimo in posušimo. Istega dne smo se premestili čez Kolpo v Slovenski Kuželj, ter ostali tam do 1.V. zjutraj, ko smo krenili do Čabra da tam prenočimo in se 2.V. premaknemo v vas Kozarišče. (pri Starem trgu). Prispeli smo pozno v noči, da ostanemo tri dni. V tem času smo se kolikor toliko spočili od hitrega pohoda v slabem vremenu. 6.V. zjutraj smo nadaljevali pohod, krenili smo proti Cerknici ter pot nadaljevali proti Rakeku ter se zvečer nastanili v Logatcu. 8.V. smo se z vlakom pripeljali na Verd in od tam krenili na Vrhniko. Ta kratka vožnja je bila mnogim po večletni dobi velik dogodek, ki jim je pomenil končno zmago nad okupatorjem. Na Vrhniki smo ostali cel dan, ker so se pri Logu belogardisti še obupno upirali. Po zlomu odpora pa smo drugi dan krenili na zmagoslavni pohod v Ljubljano.

S tem zaključujem zgodovino radiotehnično telegrafske šole, ki je nastala po potrebi naše narodno osvobodilne borbe, ter se v njej razvila do stopnje, ki je omogočala kritje potreb po strokovnem osobju, ki je raslo z našo osvobodilno vojsko. Z osvoboditvijo, ki smo si jo priborili se konča to partizansko obdobje in nastaja novo, kjer čakajo šolo še vse večje naloge. Tem bo morala zadostiti, ker rabili bomo še neštete strokovnjake telekomunikacijskih naprav za potrebe naše svobodne Slovenije, pomagati pa bo treba tudi pri izgradnji naše mlade federativne Jugoslavije. Izpopolniti pa moramo tudi do sedaj v partizanskih prilikah nepopolno vzgojeni strokovni kader.

S popolnim učnim načrtom, ki bo zadostil vsem zahtevam bodočega razvoja, bo treba uvrstiti po nove predmete, ki jih zahteva razvoj moderne svetovne tehnike, ki je usmerjena k vsestranski uporabi visoko in nizko frekvenčnih naprav. Vzgoja takih strokovnjakov je bodoča naloga, ki si jo postavlja naša šola.

9.V.1945 ob 1/4 na 15 je naša edinica okrašena s cvetjem in zastavami slovesno in zmagoslavno vkorakala v osvobojeno Ljubljano. Prikorakali smo po Tržaški cesti. Navdušene ljudske množice mesta so naše čete obsipale s cvetjem in navdušeno pozdravljale vso Titovo vojsko. Korakali smo po Bleweissovi ulici, krenili na nekdanjo Aleksandrovo, kjer smo si skozi ljudske mase, polne navdušenja in osvobojene suženjstva komaj utrli pot ter se nastanili v Marjanišču. Ker pa Marjanišče ni odgovarjalo potrebam in zahtevam naše šole, smo se 12.V. preselili v šolsko poslopje za Bežigradom. Pouk pa se ni takoj pričel, ker so želeli gojenci obiskati svojce, tovariše in prijatelje, pa tudi je bilo potrebno, da se uredijo učilnice

in spalnice za gojence in gojenke. Istočasno smo tudi nabavljali materjal iz raznih podjetij in iz vojnega plena. Določili smo, da pričnemo s poukom 18. maja.

Ker je tov. komandant bil premeščen k Vojni oblasti IV. Armije, je prevzel vse posle vodstva tov. kapetan Uroš, dokler ni v začetkom julija nastopil mesto komandanta poročnik tov. Malič Jože.

8. VI. je naša edinica radi hude eksplozije na ljubljanskem Železniškem kolodvoru zastražila vso bežigrajsko četrt. 9. VI. ob priliki predkongresnega mitinga (za II. kongres SKOJ so gojenci sodelovali z recitacijami in uvodnim govorom. 19. V. je šola na podlagi ustnega dogovora med pomočnikom ministra vojske in generalom tov. Mačkom prešla v kompetenco OZNA-e, ki je pa dejansko ni prevzela. Šele, ko je na novo formirana Tankovska Armija zahtevala šolo za sebe, se je uprava OZNA-e zdramila in vstrajala na dogovoru. Kljub temu pa je Vrhovni štab ta dogovor anuliral in šolo dodelil Tankovski Armiji. Šele z dogovorom med komandantom general-lajtnantom Drapšinom in generalom Mačkom se je osobje šole razdelilo na dvoje.

Oddelki in funkcije Gl. Štaba Slovenije so prešle v kompetenco Vojne oblasti IV. Armije. Naša nadrejena oblast je bila Oddelek za šolstvo pri Vojni oblasti IV. Armije.

25. VII. 1945., ker je starešina kapetan UROŠ - Alfonz Kukovec, premeščen na ministerstvo za industrijo in rudarstvo je mesto politkomisarja šole prevzel tov. kapetan Kernc Alfonz.

27. VI. se je vršil na športnem igrišču "Hermesa" Fiskulturni dan. Tudi naši gojenci so se udeležili lahkoatletskih tekem, pri katerih so dosegli dokaj zadovoljive uspehe.

10. VII. iz prve Tankovske Armije je prišlo na šolo 13 gojencev, na praktične vaje iz manipulacije in mednarodnega prometa. Gojenci so vežbali do 22. VII. Razrednik tečaja je bil tov. Tarman.

15. VII. se je vršil kongres Osvobodilne Fronte v Ljubljani. To veliko zborovanje slovenskega naroda je bilo v najlepšem parku Ljubljane Tivoliju. Naši gojenci so pazno sledili govornikom, in posameznim debaterjem.

20. VII. Danes so prišli v sestav Tankovske Armije sledeči instruktorji : tovariši Tepina Pavle, Perčič Peter, Bucik Alojz, Kambič Janez, Nemec Jakob, Božič Janez, Mulej Viljem, Seruga Marjan in administrator Lipovšek Maks, kot bolničar je bil dodeljen Delak Miljutin. Na šoli pa so ostali še sledeči :

kapetan Kernc Alfonz, za politično vzgojo
tov. Vodopivec Jože, starešina telegrafskega pouka
tov. Lužar Janez, za radio tehniko
tov. Lužar Štefka, za radiotehniko
tov. Osterman Adolf, tehnik,
zastavnik Koštr Ludovik, tehnik
podporočnik Košir Teodor, za radio telegrafijo
starejši vodnik Poberaj Vladimir za manipulacijo
tov. Presl Miro, za matematiko, tehnologijo in fiziko
podporočnik Kramarič Božidar, za radiotelegrafijo
tov. Jerman Leopold za politično vzgojo

Kot pomožni instruktorji pa so ostali : starejši vodnik Stanovnik Aleš, starejši vod. Tarman Ivo in vodnik Lenarčič Slavka

Pomožno osobje štaba šole so bili :
Resnik Iva, administratorka
Lenček Ljuba, administratorka
Mihelič Vinko, ekonom
Zazijal Ferdinand, bolničar.

K tankovski Armiji smo dodelili radiotehnično - nadaljevalnega tečaja 3 gojence, iz radiotelegrafskega tečaja pa 49 gojencev, iz XI. r. t. tečaja enega, iz XII. r. t. tečaja 15 gojencev, skupaj je odšlo 68 gojencev.

11. VIII. se je naša šola s celokupnim inventarjem preselila v Cekinov grad, kjer se je spojila s šolo OZNA-e za Slovenijo in je s tem dogodkom prenehala obstojati. Zato se kronika šole tu zaključuje.

Smrt fašizmu - svoboda narodu !

Ljubljana, dne 11. VIII. 1945.